

DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST
ZA
LEPOSLOVJE IN ZNANSTVO.

ŠTEV. 6. LETO V.

UREJUJE IN IZDAJE
DR. FRANCE LAMPE.

V LJUBLJANI,
DNE 1. JUNIJA 1892.

TISEK
'KATOLIŠKE TISKARNE'
V LJUBLJANI.

Vsebina VI. zvezka.

	Stran
1. Janez Šubic. <i>Spisal I.</i>	241
2. Hajduška nevesta. Zložil <i>A. Hribar</i>	246
3. Ljudska osveta. Povest. <i>Spisal Podgoričan</i>	247
4. Kako je bil Kolenarjev Aleš za fanta potrjen. Humoreska. <i>Spisal I. Š.</i>	259
5. Dvojen spomin. Zložil <i>M. O.</i>	267
6. V rôdni vasi . . . Zložil <i>M. O.</i>	267
7. Smrt — nevesta. Balada. Zložil <i>A. M.</i>	268
8. Slovenska domovina	268
9. Na jutrovem. Potopisne in narodopisne črtice. <i>Spisal dr. Fr. L.</i> . .	274
10. Grof Radecki, oče naših vojakov. <i>Sestavil dr. Fr. L.</i>	279
11. Naš jezik in naša književnost. <i>Spisal Fr. S. Lekše</i>	282
12. Slovstvo	283
A. Hrvaško. Knjige »Matice Hrvatske« za l. 1891. Medju svetlom i tminom. Pripoveda <i>Josip Kozarac</i>. — Slike iz svjetske književnosti. (Konec) — Crte o magnetizmu i elektricitetu. <i>Napisao Oton Kučera</i>. — B. Rusko. Črtice o Gončarovu in Kojaloviču. <i>Poroča P. P.</i>	
13. Narodne stvari	286
Učimo se jezika od naroda! <i>Priobčuje Jos. K.</i>	
14. Razne stvari	287
Naše slike. — Znameniti grobovi.	

Slike.

1. Josip Juraj Strossmayer	241
2. Janeza Šubica „Karnijolija“ v ljubljanskem Rudolfinumu	245
3. Glavni trg v Konjicah. (Po fotografiji.)	249
4. Miečislav kardinal Ledóchowski, prefekt Propagande	265
5. Železniki. (Po fotografiji)	272
6. Trebnica, rojstveni kraj Radeckega	279
7. Spomenik Radeckega na Dunaju. (Narisal Jos. Germ.)	281
8. Sveti Janez Nepomučan	285
9. Josip Karol Tertnik, operni pevec. (Po fotografiji.)	288

Pri upravnistvu se še dobita: Letnik II. za 2 gld., letnik IV. za 3 gld., v Bonačeve izvirne platnice vezan II. letnik 3 gld. 20 kr., IV. letnik 4 gld. 20 kr.

Cena: Za celo leto 3 gld.; za pol leta 1 gld. 50 kr. Za dijake na leto 2 gld. 60 kr. Uredništvo in upravnistvo je v Marijanišču. Za ljubljanske naročnike posreduje iz prijaznosti „Katol. Bukvarna“

Janez Šubic.

(Spisal I.)

(Konec.)

Doleg teh del je dobival še druga naročila. Vlada ga je poslala v Dörnbach, kjer je prenovil

dve stari gotiški sliki na presno (Pfälz.

Volksblatt, 27. Okt. 1885, Süddeutsche

Presse in Münchener Nachrichten, 9. März 1886,

Pfälzische Pr. 6. März 1886). Za

časa Antwerpenske razstave l. 1885.

je okrasil v Antwerpenu razstavni paviljon tvrčke

Stumm iz Neunkirchena (Pfälzisch.

Kurier, 1. Mai 1885, Pfälzische Presse

6. März 1886)

in zvršil veliko dekorativno sliko za isti namen, predstavljajočo delavce v kovačnici. Vmes je izdelal več portretov,

izmed katerih je zlasti jeden ugajal na razstavi slik, katero je priredil Kolonjski »Kunstverein« v muzeju. (Pfälzische

Volksztg.,

26. April

1885). Zraven

tolikega

opravila pa ni zanemarjal šolskih dolž-

nostij. Na vsakoletni

šolski raz-

stavi v mu-

zeju je nje-

gov oddelek

navadno

vzbujal naj-

več pozor-

nosti. Tako

piše na pr.

»Pfälzische Volksztg.« z

dné 30. mar-

cija l. 1886.: »Hervorstechend sind insbesondere die Stilleben und sonsti-

Josip Juraj Strossmayer.

gen Studien der von Herrn Šubic geleiteten Malerschule . . .« Vse kritike pripoznavajo njegove velike uspehe in

čestitajo zavodu, da ima tako učno moč. Vlada mu je v priznanje njegovih zaslug od 1. januarja 1886. l. podelila osebno doklado 500 mark in ga imenovala pričetkom leta 1885/6. pravim in stalnim učiteljem, če tudi je bil še inozemec. V mestu je užival splošno veljavo in bil obče priljubljen. Pri vsakem umetniškem vprašanju so ga prosili sveta; bil je sploh najbolj odločilen mož v tej stroki v Kaiserslauternu. Njegovo imenovanje je pozdravila »Kaiserslauterner Zeitung« z dné 5. marca 1886 z besedami: ¹⁾ »Gospod slikar Šubic iz Poljan, mož, ki si je med svojim primerno kratkim tukajšnjim bivanjem pridobil spoštovanje in ljubezen vseh, kateri ž njim občujejo ... Bog ohrani čislane ga gospoda naši stavbarski delalci šoli in našemu mestu še mnoga leta.«

Na Monakovski razstavi l. 1888. je Janez Šubic vodil vsa razstavna dela iz Renske Palacije in bival v ta namen več mesecev v Monakovem.

Vsak prosti čas pa je porabil, da je potoval po Nemškem in obiskal glavna umetniška središča. Ob reki Reni je poznal vse važnejše kraje, obiskal je Berolin in druga mesta — a pri tem nikdar ni pozabil svoje ljubljene domovine in svoje poljanske fare. Dné 26. maja l. 1885. piše svoji sestri Mariji iz Kaiserslauterna med drugim: »Po veliki noči sem bil tri tedne na popotovanju ter zopet videl veliko novega. Imel sem naročeno sliko za razstavo v Antwerpen, in ko je bila dodelana,

vzel me je moj direktor seboj na potovanje. Ogledala sva si več mest. Videl sem trdnjavo Metz, katero so Nemci leta 1870. tako dolgo oblegali in nazadnje Francozom vzeli. Potem Bruselj, glavno mesto kraljestva belgiškega. To je silno lepo mesto, in pravijo, da je zelo podobno Parizu, samo manjše. Od tam sem se peljal v Antwerpen, veliko kupčijsko mesto. Tu sem imel še nekaj dela v razstavi in ostal sem tam deset dnij. Med tem časom sem se peljal v mesto Ostende; to mesto leži ob morju. Od tod je še šest ur po morju do Angleskega.

Iz Antwerpena nazaj gredé sem zopet obiskal štiri razna mesta in v zadnjem, v mestu Kolinu (Köln), sem videl posebno zanimive reči. Tukajšnja glavna cerkev je izmed najlepših na svetu, in v njej so shranjene svetinje svetih Treh Kraljev. Vsa tri trupla počivajo v skrinji iz samega zlata; silno bogato je okrašena s podobami in z ornamentami. Skrinja je zaprta, samo pri vzglavju je vdolžna steklena plošča, in tu skozi se vidijo glave sv. Treh Kraljev. V tem mestu počivajo tudi svetinje svete Uršule in njenih devic, katere so tukaj umrle mučeniške smrti. Ta cerkev sv. Uršule je jako stara, sedaj jo popravljajo. V posebni kapeli počiva truplo sv. Uršule v srebrni in pozlačeni skrinji, okrog je vse polno svetinj deviških mučenk. Iz Kolina sem se peljal ob reki Reni, po najlepših krajih v Nemčiji, nazaj v Kaiserslautern.«

Dné 18. septembra 1886. l. pa piše materi: »Ljuba mati! Čez teden dnij sem že na potovanju; bil sem v Berolinu, kjer sem mnogo lepega videl, včeraj sem prišel lesem, bržkone odpotujem jutri in upam, da bodem konec tedna doma. Zelo se veselim Vas zopet videti, tako tudi sestro in brate. Ker

¹⁾ Herr Maler Šubic aus Pölland, ein Mann, welcher während seines hiesigen verhältnismässig kurzen Aufenthaltes die Achtung und Liebe aller erworben hat, die mit ihm verkehren ... Möge der geehrte Herr unserer Bauwerkschule und unserer Stadt recht viele Jahre erhalten bleiben.

potujem sam, dolgčas mi je navadno zvečer brez družine, čez dan pa čas le prehitro poteče, toliko se vidi po teh mestih.«

Domotožnost se je vedno močneje oglašala pri njem. Prišel je sicer vsako leto v velikih počitnicah domov, a vsako leto se je teže ločil od poljanske doline. Naposled je bilo to koprnjenje po domu že nekaka bolezen. Pisal je obupna pisma prijatelju, nameraval je pustiti službo in sijajno stališče svoje v tujini, le da bi prišel zopet nazaj v domače kraje. Kakor mladenič je sanjal noč in dan o tratah in vodah rodne vasi, o njenih lepotah in njenem ljudstvu . . . Svoji rojstveni hiši, materi, bratom in sestri je bil udan z iskreno ljubeznijo.

Da spoznamo s te strani Janeza natančneje, in da zvemo še kaj več posamnostij iz življenja, čujmo zopet nekoliko iz njegovih pisem!

V pismu na brata Valentina z dné 30. oktobra l. 1884. omenja, da je ob enem poslal nekaj denarja, in naroča bratu, naj preskrbi, da se opravi sveta maša »za ljubega rajnkega očeta v kapelici na pokopališču«, da se moli zanj tudi na njegovem grobu ali pa v cerkvi. »Želim tudi, da ta dan očetov grob lepo in bogato razsvetliš; sploh uredi tako, kakor smo dolžni storiti iz hvaležnosti in ljubezni rajnkemu očetu.« Sploh se spominja očeta v mnogih pismih; vidi se mu, kako ga je ljubil, pa skrbel tudi s pravo krščansko ljubeznijo najprej za srečo njegovo v večnosti.

Dné 26. decembra istega leta pa piše materi tako-le: »Ljuba mati! Pretekli teden sem se bil prehladil. Mislil sem iz začetka, da ne bode tako hudo, ali nazadnje sem se le moral vleči v posteljo. Danes sem zopet toliko iz postelje, da Vam morem vsaj pisati. Prehlajenje mi je bilo namreč leglo na

srce in na prsi, tako da sem komaj dihal; od nedelje do danes nisem ne bral, ne pisal. Danes sem prvikrat vstal, vendar še ne vem, kdaj bodem smel iz sobe. Dasi že samo na sebi ni prijetno človeku bolnemu ležati, žal mi je še posebno, da Vam nisem mogel pisati za praznike, in da zaradi bolezni nisem mogel Tinetu poslati obljubljenega načrta. Moral sem odložiti tudi še par drugih rečij, za katere se je zelo mudilo. Tinetu pošljem do novega leta gotovo, ako mi ne bode treba zopet v posteljo iti, ker imam na načrtu dela le še za poldrugi dan. Naj mi nikar ne zameri; da bi me ne bila ta nesreča doletela, gotovo bi bil jaz izpolnil dano besedo.

Današnji dan smo že toliko let praznovali god preljubega očeta. Ali letos — kako je žalostno! Ta dan sem vedno — če tudi nisem bil doma — mislil le na to, kako se imate doma in kako vezujete ljubega očeta. A sedaj ga ni več med nami . . . ker je že meni hudo, kako mora biti še le Vam! Kako je vse prazno in žalostno! Bog daj, da se v nebesih veseli med angeljci! Jaz ga, dasi tako daleč od doma, ne morem pozabiti, vedno mislim nanj. Dné 20. novembra sem bil tukaj preskrbel peto črno mašo zanj; jokal sem se v cerkvi, ko so peli mrtvašnice za ljubim očetom. Bog Vam daj, ljuba mati, vesele praznike in srečno novo leto, Bog daj Vam čakati še mnogo, mnogo let. Vedno me veseli, ko slišim, da se doma dobro razumete; Bog daj, da tako ostane!«

Večkrat izraža svoje veselje nad domačo hišo, vselej pa skrb za njo in vse domačine. Na srcu mu je, da bi brat dobro gospodaril, želi, da bi se tudi sestri dobro godilo. Kako je žalosten, ko zve, da je bolna! Z dné 26. maja 1885 piše sestri: »Silno sem

se ustrašil žalostne novice, da si tako na nagloma zbolela. Še bolj žalostno je to za-me, ker sem tako daleč od Tebe. Kako rad bi bil pri Tebi, kako rad bi Te vsaj tolažil, ako bi že pomagati ne mogel.

Koliko žalosti sem prestal pretečeno leto, in sedaj je prišlo še to! Edino željo imam, da se Ti povrne ljubo zdravje, da Te zopet vidim zdravo in veselo, kadar pridem domov. Bog daj, Bog daj in Tvoja patrona sveta devica Marija!

Težko bodem čakal odgovora. Ako že Ti ne moreš pisati, pisal mi bode Tine. Bog daj, da bi me razveselil z novico, da si zopet zdrava! Brat Jurij mi je pisal iz Pariza, kako je žalosten, in da želi iz srca, da kmalu ozdraviš.«

Kadar se je dogodila doma kaka nesreča, zadelo ga je vselej bridko v srce. Bratu na domu n. pr. je bila umrla mala hčerka. Takoj mu odpiše Janez in ga tolaži, poln sočutja (iz Kaiserslauterna, dné 13. januvarja leta 1888.): »Ljubi Tine! Sinoči, ko sem prišel domov, dobil sem Tvoje pismo. Ne vem, kako je bilo — kakor bi bilo nekaj pomenilo, kar bal sem se odpreti pismo; slutil sem, da bode nekaj žalostnega. In res, kako žalostna novica! Skoro nisem mogel verjeti. Pred dobrim tednom še le mi je Jurij pisal, da je bil v praznike doma, in kako veselje je imel z Juliko, kako je bila zdrava in čvrsta. In sedaj nam jo je vzel Bog tako na nagloma... Jaz imam vse domače tako rad, in zelo občutim vsako nesrečo. No, ljuba Julika je zdaj ljubezniv angelček v nebesih; prosila bode tam za nas, in jedenkrat se bomo zopet videli. Ona je sedaj srečna. To je pač jedina tolažba za nas, in pa zaupanje v božjo previdnost...«

V takih besedah se zrcali Janezovo blago srce. Iz tega lahko razvidimo,

kako ga je nepremagljivo vleklo domov, in da v tujini ni bil srečen.

Med tem časom je izdelal znano sliko, »Karnijolijo« v veži kranjskega deželnega muzeja. Ocene te krasne slike so znane iz domačih naših listov in iz knjige »Oesterreich - Ungarn in Wort und Bild«. V tem delu pravi pisatelj o sliki: »Najizvrstnejše delo Jan. Šubica je slika na stropu v novem muzeju: »Umetnosti se klanjajo Karnijoliji«. In dalje pravi isti pisatelj o Janezu: »Vzorno mišljenje in velika pomenljivost daje njegovim delom monumentalen značaj.«¹⁾ Lahko se reče o njej, da bode vedno častno zastopala domačo umetnost in pričala o nadarjenosti slovenskega roda! — Napravil je tudi več ilustracij za omenjeno domovinsko delo cesarjeviča Rudolfa: »Kmečka ženitev«, »Prodajalec karamellija in pettoralija v Gorici«, »Hribovca s košem in mehom«, »Dvokolesni volovski voz«, »Kmetica iz goriške okolice«, »Furlanka pri vodnjaku«. Na počitnicah je slikal svoje sorodnike in znance, v prvi vrsti pa očeta in mater — dva portreta, ki spadata med najboljša dela rajncega, prava umetniška bisera. Sedaj stana rojstvenem domu v Poljanah. Naslikal je nadalje svoje brate in sestre, izimši Jurija, katerega ni bilo doma, strijca Janeza, podobarja v Škofji Loki, in njegovo ženo, posestnika Čadeža v Poljanah in njegovo ženo, posestnika Visočana pri Poljanah in njegovo ženo — torej veliko število podob, ki pričajo, kako skrbno je porabil tudi počitnice za delo.

A toliko neumorno delo na jedni strani, na drugi pa ono že omenjeno

¹⁾ »Die österr.-ung. Mon. in Wort u. Bild« Kärnthen u. Krain, str. 472. Iz istega dela podajemo čitateljem Janezovo sliko v lesorezu posneto.

bolestno koprnenje po domu in domačih, izpodkopalo je našemu umetniku zdravje. Na nekem izletu spomladi l. 1889. se je močno prehladil, in tedaj se ga je prijela smrtna bolezen — vročina. Najboljši zdravniki v Kaiserslauternu so poskušali svojo umetnost, a človeška pomoč je bila neuspešna. Dne 25. aprila leta 1889. je prejemši sv. zakramente za umirajoče mirno zaspal; njegov najmlajši brat Lojze mu je zatisnil oči.

Pokopali so ga dne 27. aprila 1889 na pokopališču v Kaiserslauternu. Sprevod je bil veličasten. Ravnatelj umetno-obrtniškega muzeja, Karl Spatz, je imel nagrobni govor. Sklenil je z besedami:

In Ostlands Süd die Wiege stand,
In deutscher Erd' sein Grab er fand,
Deutsche Treu' und deutsche Lieb fürdab
Schirmt im deutschen Land dein frühes Grab.

Nun schlaf in stiller Ruh',
Nur Lorbeer deckt dich zu!¹⁾

¹⁾ T. j.: Na avstrijskem jugu mu je stala zibelka — V nemški zemlji je našel grob —

Naše črtice bi bile nepopolne, ko bi ne označili naposled ob kratkem nravi umetnikove. Janez Šubic je bil vseskozi blaga duša, odkritosrčen in požrtvovalen prijatelj, najboljši sin in navdušen domoljub; v družbi je bil prejšnja leta vesel in dobrovoljen, a pozneje, ko mu je bil umrl oče, in ga je mučilo koprnenje po domu, postajal je tudi v veseli družbi rad otožen in žalosten. Za svojo umetnost je bil vnet z dušo in telesom, slike je izdeloval vedno z veliko natančnostjo in vestnostjo. Čuditi se moramo, kako je mogel ustvariti toliko proizvodov. Bil je res pravi umetnik.

Dasi je živel malo časa, umrl je star 38 let, vendar je podal domovini svoji in posebej njenim cerkvam lepe slike; a tudi med tujci je bil v slavo naši domovini, katera mu bode zato hranila hvaležen spomin.

Nemška zvestoba in nemška ljubezen ti bode zanaprej varovala tvojo zgodnjo gomilo. — Spavaj in mirno počivaj — Le lavorika te pokriva!

Janeza Šubica »Karniolija« v ljubljanskem Rudolfinumu.

Hajduška nevesta.

Katica vesela
Sedem zim je prela;
Prejo je motala,
V platno jo je tkala;
Platno je belila,
Delala si krila;
Pa še je ostalo
Platna jej ne malo.

Níti njene preje
Znatno so močnejše,
Kot predó predice,
Njene sovrstnice.
Katica si platno
Tka močnejše zdatno,
Kot tik Kolpe struge
Tkajo platno druge.

Ko stojé ob Kolpi
V mnogobrojni tolpi
Deklice in žene
In peró si štrene,
Katica se tudi
S prejo, s platnom trudi,
A zavistno gleda
Vsaka jo soseda.

Ko gre v praznik k maši,
Zró jo bogataši:
V zastorju platnenem,
In v opleču njenem,
V róbači so zobčki
In nabrani robčki,
Čarape na nogah
Vse so v zlatih progah.

Kadar mine maša,
Mnog snubač jo vpraša;
Ona dé ponosno,
Trdo, neizprosno:
»Kaj so meni mari
Snubci v naši fari;
Grajskega snubača
Čakam, ne berača.«

Kate k oknu seda
In čez Kolpo gleda,
Kdaj dospó Hrvati
Snubit jo bogati.
A pri tem vse v eno
Suče se vreteno
Katici v desnici,
Nitka pa v levici.

Kar zazrè na reki
Brode: »Kdo so neki
Lepi ti junaki,
Vrli korenjaki?
Niso pač domači!
Kaj če so snubači?«
V kotu male hiše
Mizo brž pobriše.

K njej dospó možaki,
Štirje so junaki
V viteški obleki,
Kdo, odkod so neki?
Brž po vino teče,
Kókota jim speče.
Ko gostí junake,
Misli ima take:

»Ali so junaki
Viteški Bošnjaki?
Ogrski huzarji?
Hrabri Graničarji?
Ali kdo bi bili
Ti junaki čili —?«
Da se pa ne vara,
Brzo jih pobara:

»He, junaki lepi,
Kakovi so sklepi
Tú sem vas prignali
K moji koči mali?«
Družba vsa mu migne:
Naj mladenič dvigne,
Naj se podivani
Tam na mize strani:

»»V Bosni mi globoki
Grad stoji visoki,
Ondi stara mama
Z mano biva sama;
Ona je želela,
Ona mi velela,
Naj dobim nevesto,
Družico si zvesto.

Došel je čez meje
Glas od tvoje preje,
Da je platno tvoje
Lepe bele boje,
In da vse prekaša,
Kar dekleta vaša
Tu si ga natkajo,
V doto ga imajo.

Čul sem o imenju,
Tvojem bogatenju;
Čul o tvojih zlatih,
Krilih prebogatih;
Čul sem o miloti
Tvoji in lepoti —
Ni mi dala mati,
Več doma ostati.

Nima kdo ji presti,
Moram te dovesti;
Mati in grajščina
Nima me za sina,
Če ne vedem zvesto
Sabo te nevesto —
Nudbe nimaš bolje!
Vôli proste volje!« —

Katica vesela,
Kaj da bi začela
Sama nič ne znade,
Brž roko mu dade:
Prstane zmeníta
In se zaročíta.
In potem so pili,
Noč se vso gostili ...

Ko že kokot poje,
Ženin druge svoje
Spomni brž k odhodu,
Dol znesó naj k brodu,
Kar nevesta vzeti,
Sabo če imeti
Platna in perila,
Vsa najlepša krila.

Katica pa teka,
Kot jej ženin reka,
Shrambe vse odpira,
Zlate ven pobira;
Platno lepo belo
Nosijo pod selo
Ženinovi drugi
K brodu, h Kolpe strugi.

Brod stoji ob strani,
Kjer možje so zbrani,
Platno in slanina,
Sode tri je vina,
Skrinj devet perila,
Vsa najlepša krila,
Vsi rumeni zlati
V torbah so med svati.

Ženin brod odveže,
 Drugi v roko seže:
 »Tu po travi hodi
 Gor in dol ob vîdi!
 V drugo priveslamo,
 Da te odpeljamo:
 Danes v taki gneči
 Bila bi ko v ječi.«

Katica zdaj todi
 Gor in dol mi hodi,
 Čaka, da jo veslo
 V drugo bo odneslo:
 Sanja o poroki,
 Raja že v snuboki.
 Sanja o sobanah,
 Grajskih že dvoranah.

Ko si to ustvarja,
 Sije dneva zarja;
 Ženin pa čez strugo
 Kliče svojo drugo:
 »Katica, ne plakaj,
 Name nič ne čakaj!
 Mi smo zviti čuki,
 Bosenski hajduki!« — —

Kate pade v travo,
 Prime se za glavo,
 Bridko, bridko joče:
 »Je li to mogoče!« —
 Kate hodi k maši,
 Zró jo bogataši;
 A nikdo ne bara,
 Če ga v zakon mara? —

A. Hribar.

Ljudska osveta.

(Povest. — Spisal *Podgoričan.*)

VI.

ojan, Marko in Vid so si
 obrisali znoj z obraza ter se
 nekoliko ohladili in s čevljev
 strkali prah.

»Vstopimo v imenu božjem in po-
 skusimo! Ne ustrašita se in pogumno
 mu glejta v obraz«, veli Bojan.

»Jaz mu jih že povem, ako se bode
 kaj usajal! Ne zamolčim mu pa no-
 bene«, pravi Vid.

Bojan ga resno pogleda.

»Vid, z medvedom ni zdravo plesati,
 ker se ne vé, kdaj ga dobra volja mine.
 Ako me hočeš slušati, mólči rajši pred
 grajščakom in pusti, da samo jaz go-
 vorim. Le jedna napačna beseda — pa

pridemo vsi trije v luknjo, in potem
 je vsega konec.«

»No, bodem pa molčal, naj nam reče,
 kar hoče, ako bi pa nam vendar kdo
 kaj hotel, ne bodem se kar tako udal,
 ampak udaril bodem z vso močjo.«

»Le, če se ti bode kdo dal.«

Prišli so do gradú. Ozirali so se po
 oknih, da bi morda ugledali Alenčico
 ali očeta. Toda nič. Pri bližnjem vod-
 njaku sta dve ženski prali, in na ka-
 meniti klopi je vznak ležal hlapec in
 trdo spal. — Ko ugledata ženski pri-
 šlece, ozreta se po hlapcih; ko vidi
 spečega, zavpije starejša, velika ženska:

»Jošt, vzdigni se!«

Tega ulovite špana,
 Denite ga u tamnico,
 Neka tuli, neka cvili,
 Nama nek se brada masti!

Narodna pesem.

Zaspanec se ni zmenil za klicanje, pač pa se je skozi vrata prikazal obraz drugega hlapca, menda čuvaja.

Ko ženska vidi, da se na samo klicanje neče vzbuditi, vrže perilnik iz rôk, prestopi se trikrat, prime hlapca za nogo, potegne in zavpije:

»Jošt, dovolj ga imaš!«

Hlapec prestrašen poskoči, ker je mislil, da ga oskrbnik budí, kakor ga je že večkrat. Ko pa vidi žensko pred seboj, razjezi se in zavpije:

»Sto vragov! Kaj je? Ali mi ne privoščiš spanja?!«

»Vidiš, kdo je in kaj je treba!« zavrne ga ona in pokaže te tri.

Vid se je smejal.

Hlapec se še jedenkrat pošteno potegne, da so se mu kosti zravnale, zazdehne in vpraša:

»Kaj bi radi? Kdo ste?«

»Želimo pred gospoda«, odvrne Bojan.

»Kaj mu pa hočete?«

»Tebi ni treba vedeti. Idi in vprašaj, ali nas sprejme«, zavrne ga Bojan.

Hlapec nekaj zamrmra in gre. Kmalu se vrne, namigne jim, pelje jih čez grajski mostič in skozi vrata na dvorišče. Tu jim veli, naj počakajo. Med tem, ko so čakali, ozirali so se rado vedno po dvorišču in po grajskem zidovju. A kmalu stoji pred njimi Henrik sam, hlapec ostane zadaj.

»Kdo ste?« vpraša osorno in jih motri z ostrimi očmi.

Bojan se prikloni, rekoč:

»Plemeniti gospod, jaz sem Bojan Rmanov, ta je moj brat Marko, in ta je Vid Močilarjev iz Vidma.«

Oskrbnik nekoliko osupne, a hitro vpraša še osorneje:

»In česa iščete tu?«

»Milostljivi gospod in naš gospodar, prišli smo prosit za svojega očeta in sestro.«

»Kaj pa je ž njima?« vpraša nevedno. Bojan obledi od jeze in si grize ustnice.

»Moj oče, kmet Rman iz Vidma, je tu v gradu, ker ste ga ukazali privedi sem in ste odvedli takrat tudi njegovo hčer Alenčico.«

»Ha! Ali ta upornež, ki se mi je upiral, ta je vajin oče?«

»Da, plemeniti gospod, in deklica je najina sestra.«

»In kaj hočete sedaj od mene?«

»Očeta in sestro!«

»Kaj? — Tega uporneža, da bi izpustil sedaj, da mi spridi in pohujša vse kmete, ki so že itak uporni? Njega naj izpustim, ki me je hotel s sekiro pobiti? Ali se predrznete prositi zanj, ki zasluži dosmrtno ječo?« grozi se oskrbnik.

»Plemeniti gospod, moj oče je najmirnejši vaš podložnik.«

»Kaj lažeš? — Ali je to pokornost, ako ne stori tega, kar se mu ukaže? Imeti sem hotel njegovo hčer v grad, a mi je ni hotel dati. Kaj je to?«

»Hčere ni mogel pogrešati, potreboval je je doma.«

»Ha, potreboval sem je tudi jaz, in kdo je več, jaz ali on?«

»Plemeniti gospod, vi ste brez vse dvojbe več in mogočnejši, a pomislite, da je njegova hči!«

»Hči, ali kar hoče, on bi jo bil moral dati!« seže mu oskrbnik osorno v besedo.

Bojan povesi obraz.

»Plemeniti gospod, moj oče res ni storil prav, vendar usmilite se nas in izpustite njega in deklico. Hiša potrebuje gospodarja in delavca in gospodinjo, ker mati naša je umrla radi udarca vašega konja«, pravi Bojan, naglašujoč zadnje besede.

»Kaj praviš? Moj konj naj bi ubil človeka?«

»Tako je, gospod, to priča lahko
vsa vas.«

»Brzdaj svoj jezik, sicer!« . . . zakriči
grajščak, da se Marko ves zgane, in

Glavni trg v Konjicah. (Po fotografiji.)

prebledita Bojan in Vid. — Težko se
je toliko časa premagoval Bojan. Vrelo
je vse po njem in iskalo odduška.

»Plemeniti gospod, izpustite očeta in
sestro!« reče čez nekaj hipov z jeze
tresočim se glasom.

Grajščak obstane pred njimi in pravi odločno:

»Sedaj ne izpustim nikogar, ne kmeta, ne njegove hčere. Oba ostaneta tu.«

»Izpustite ja!« klikne Bojan.

Divje ga pogleda Henrik, zaškrtal z zobmi in zakriči:

»Ti mi hočeš ukazovati? Kdo pa si? Poberite se! Kmet ostane tu!«

Toda Bojan se ni dal prestrašiti. Stal je nepremično in ponosno zrl grajščaka.

»Poberite se, sicer vas vržem iz grada ali pa v ječo!«

Bojan pa seže v žep, potegne opatovo pismo in je podá oskrbniku, rekoč:

»Gospod, tu je pismo od zatiškega opata.«

Osupel jih pogleda oskrbnik in seže po pismu.

»Kaj je to?«

»Pismo od zatiškega opata.«

»Poglejmo, kaj hoče ta sveti mož! Čudno, čudno!« mrmra Henrik, ko odvija pismo.

Pazljivo je motril Bojan njegov obraz, da bi videl, kakšno moč bode imelo pismo. Bral je počasno in obračal pismo sem in tje.

Ni mu ugajalo. Naposled se mu stemni obraz, čelo nagubanči in s srditim pogledom se ozre na Bojana. Zmečká pismo in je vrže jezno na tla:

»Kaj? Ta kmetavz, ta zatiški opat Glavič, ki je trgal kmečke hlače, ta hoče učiti nas, viteze, kaj je prav, kaj je napak? On, da bi nam ukazoval, kaj naj storimo? Nikdar! Sedaj pa nalašč ne! Poberite se!«

Grajščak je bil razsrjen, ali se je vsaj delal. Vzbudil se mu je njegov zlobni duh.

»Gospod vitez«, vzklikne Bojan. »Dajte nam očeta, dajte nam sestro!«

»Dajte nam, dajte!« dostavi Vid.

»Ha, vrage, proč!« zavpije grajščak, katerega je jezila stanovitnost mladeničev, zagrabi dolgo poleno, ki je bilo na zid naslonjeno, in je zavihti nad njimi: »Proč! Proč!«

Ti trije se hitro nekoliko umaknejo proti vratom, Bojan pa ne odvrne očesa od Henrika.

»Čemu nas gonite s silo, ki smo prišli samo prosit, da nam skažite pravico? Saj je vaša dolžnost, da varujete svoje podložnike, ne pa, da jim delate krivico sami.«

Henrik ni imel uma za tak boj z besedami. Zato ga je tembolj jezilo, kadar mu je kdo kaj takega opomnil.

»Na, ti kmečko seme jezično«, zakriči Henrik in vrže močno poleno proti Bojanu. Ta je ob pravem času opazil, kaj mu žuga, zato je urno odskočil v stran. Vendar ga je oprasnil konec v desni komolec s tako močjo, da je mladenič skoro zaječal. Oba tovariša pa sta bila skoro že pri vratih. V tem hipu zabrlizga grajščak na piščal, da je šlo skozi ušesa, znamenje hlapcem, naj se zberó. Bojan je to vedel, pa bil je tudi že pri vratih. Videl je, da nič ne opravi, in mislil samo še na to, da odide čim najhitreje. Dva hlapca sta stopila urno pred grajščaka, ki je kričal:

»Primite jih, bičajte jih, izpustite pse!« Vmes je klel, da je bilo groza.

Hlapca nista takoj vedela, kaj bi storila. Ko hočeta pograbit kak bič ali palico, bili so oni trije že skozi vrata in čez most. Bojan se še ozre in zapreti s pestjo gradu, potem pa tekó vsi po poti nizdol, da bi bili prej na varnem. Zavijejo v gozd. Ko opazijo, da jih nihče ne preganja, ustavijo se, da se oddahnejo.

»Zaman je bila naša pot, zaman vse!« izpregovori Bojan, a poznalo se je, kako pôlje jeza v njem.

Pritrdila sta mu brat in Vid. Bojan sede na skalo in si podprè glavo, pre-mišljajoč, kaj je storiti. Molčé sta ga zrla Marko in Vid.

»Čakajta, sedaj ne smiemo mirovati, rešiti moramo oba.«

»Moramo!« pritrdita mu.

»Jaz grem v Turjak in razložim grofu, kaj se je zgodilo. Ako je še kaj pravice, on nam jo bode dal, saj je mogočen. On lahko ukaže, da izpusti Čušperžan očeta in sestro.«

»Greva s teboj «

»Nikarta, opravim lahko sam, saj Turjačan baje ni tako silovit. Le škoda, da mi je ta nasilnik raztrgal opatovo pismo, katero bi me bilo sedaj brez vse dvojbe dobro priporočalo, saj je Turjačan zaščitnik našega samostana.«

»Bojan, zdi se mi, da bode tudi ta tvoja pot brezuspešna. Vrana vrani ne izkljuje očij in Turjačan ti bržkone ne bode pomagal nič. Grajščaki so si vsi na roko, kadar hočejo stiskati kmeta. Veš, kaj ti pravim jaz, pomagajmo si sami!«

»Kako misliš?«

»Ha, kako? Lahko! Uderimo v grad in oslobodimo jetnika! Imam mnogo prijateljev, mladih, krepkih in pogumnih tovarišev, ki so takoj za menoj, ako hočem. Nekaj možakov bi pregovoril oče, mnogi bi se pa sami pridružili k nam, ker so dobri prijatelji tvojega očeta, nekateri pa grajščaka že itak ne morejo živega videti in pritisnejo z veseljem k nam. To bode lepo in povrh bomo še grajščaka ukrotili, da bode za naprej pohlevnejši.«

Bojan pa pokaže na grad, rekoč:

»Vid, ozri se in oglej si to zidano gnezdo na vrhu! Kaj meniš, da je to kmečka koliba, ki jo prevrneš, kadar hočeš? Meniš, da se kar tako pride v grad? In kaj bi bilo potem, ako bi ne opravili nič? Gorjé nam, stokrat gorjé,

in vem, da bi midva nikdar ne videla svoje sestre, in ti ne neveste! Prihruli bi grajščaki iz vseh stranij s svojimi obo-roženimi hlapci in gonili nas v temne, vlažne, grajske ječe, iz katerih se več ne pride na svetlo, in huje bi žvižgal valpetov bič in se opletal tlačanov.«

»Torej bodeš pustil očeta in sestro tam, kjer sta?« opomni Vid z bridkim nasmehom.

»Bog ne daj! Ne mirujem, dokler nista slobodna; upam pa, da mi pomore Turjačan, ako pa mi reče, . . . ne more . . . potem, potem, . . . pa ne vem, kaj se zgodi.«

To rekši, vstane.

»Ha, potem si pomagamo sami!« vzklikne Vid.

»Morda. Idimo, vidva domov, a jaz v Turjak!«

Do razpotja so šli skupaj, a tam so se razšli, ker je Bojan krenil na Turjak. Hitro je bil storjen sklep, hitro ga je hotel mladenič zvršiti.

Upa poln, dasi žejen in lačen, hitel je po slabi poti, da bi prej rešil očeta in sestro.

Čušperžan Henrik je pa ves razljučen razgrajal po gradu, ker so mu jo ti trije tako hitro pobrisali izpred očij, da jim ni mogel nič žalega storiti. Znesel se je najprej nad okornimi hlapci, oštel jih prav pošteno, potem je pa hitro pil, da bi utopil jezo. Toda čim bolj je vlival va-se, tem bolj je vrelo po njem. Hodil je naglo po zgornji sobi, kamor je bil šel, sem in tje, od jeze pihal, pestil roki in ž njima žugal skozi okna.«

»Čakajte, jaz vam pokažem, psi, kako se govori z gospodom, kaj se pravi poslušati ga!«

In obrnil se je zopet in zamahnil odločno z roko, rekoč:

»Udam se pa ne, sedaj nalašč ne izpustim ne njega, ne nje, če tudi leži

kakor gnila klada. Kaj mi le morejo? Moj grad je trden, ječe so prostorne, in v orožarni rjavé meči, kopja, puške, s katerimi se hladé vroče, uporne kmečke butice!»

Še pred kosilom pridrvi grajščak k Rmanu v ječo. Ta je bil ves obupan in potr. Malo prej mu je bil namreč Ožbolt povedal, da mu je žena umrla, da mu jo je grajščak spravil v pre-zgodnji grob. Nobena beseda ni prišla iz njegovih ust, niti solze niso olajšale njegove srčne žalosti, a zdelo se mu je, da oklepajo njegove prsi kovane vezi, ki mu jih stiskajo in mu ne dadó sopsti. Zgrudil se je bil na stol in je topo, kakor blazen, zrl Ožbolta.

»Rman, ne obupajte«, reče mu ta in ga prime za roko. »Morda bode te kmalu prosti. Bojan je doma in prizadejal si bode, da reši vas in Alenčico; jaz moram iti.«

»Ožbolt, to je grozno, preveč!« . . . vzdihne Rman in gre za njim, ki je odhajal. Potem se nasloni na stol, in še živeje mu stopi pred oči vsa silna revščina in nesreča. In solza je našla pot iz očij, in za njo so drkale druge po velem, upadlem licu.

Ključ zarožlja, vrata zaškripljejo, in v ječo plane grajščak.

Rman ga pogleda. Hipoma ga obide neizmerno sovraštvo do tega krutega človeka. Vstane in se vzravna.

»Kaj mi hočeš? Trinog, morilec!« vzklikne stari Rman.

Henrik osupne.

»Kaj kričiš? Kaj ti je? Ne veš li, kje si?«

»Prostost hočem za-se in za svojo hčer, ti morilec moje žene!« odvrne Rman razvnet.

»Podzemeljsko luknjo, ako ne molčiš!«

»Tako, kakor moji ženi, kaj ne? Vem, da nimaš srca in zato si zmožen za vsako zločinstvo.«

Ostre, a resnične besede so razvnele Čušperžana, da je razgrajal in kričal:

»Le glej, kdaj prideš iz gradú! Le jezi se in grozi! Kadar še pride tvoj učen sin v grad, utaknem ga v tako luknjo, kakor sem tebe.«

»Pomôri nas, ali kar ti je drago, ali védi, da pride čas, ko se bodeš kesal svojega dejanja«, pravi Rman.

»Môlči, a pomni, da ne prideš kmalu iz teh zidin! Tvoja sinova, ki sta bila sedaj v gradu, ušla sta mi, razžalila sta me in se mi grozila, zato obdržim tebe.«

»Zgôdi se volja božja!«

»In moja, da bodeš vedel, kako se kroté uporni ljudje, kaj je bolje, ali storiti po mojem povelju, ali protiviti se.«

Po teh besedah odide. Rman pa globoko vzdahne:

»Bog čuvaj Bojana, čuvaj Marka! Ne daj, da bi prišla v njegove krute roke!«

In naslonil se je ob oknu in zrl tje v sinjo daljavo, a v duši so se mu vrstile žalostne slike druga za drugo.

Alenčica je ležala v svoji sobi. Dasi je trla tudi njo huda žalost, vendar jo je tolažilo upanje, da pride kmalu domov. O materini smrti še ni vedela nič. Njena čuvarica Barba jo je kmalu jela ljubiti, ker je bila tako potrpežljiva in pohlevna. Smilila se ji je uboga deklica. »Naj ji le izkuša kaj storiti«, rekla je sama pri sebi, »potem bode že videl, kaj zna Barba.« In znala je tako umno uravnavati, da je prišel grajščak k njima le redko, in tudi, kadar je prišel, odpravila ga je kmalu iz sobe.

Oskrbnika je razjarilo, da je Rman zvedel, kaj se je zgodilo. Vprašal je ječarja, zakaj je povedal Rmanu. Ječar ni mogel skrivati in izdal se je, da je

dovolil Ožboltu vstop k Rmanu. Oskrbnik pa se znosi zaradi tega nad Ožboltom in ga spodi iz službe. Ni se mogel posloviti od Rmana. Pobral je svoje stvari in šel z gradú. Bil je deloma vesel, da se je iznebil tega gospodarja, a jezilo ga je vendar le, da ga je grajščak zapodil.

VII.

Skupno sovrašтво je dobra vez.

Star rek.

Bojan je opravil slabo v Turjaku. Turjačan ga ni sprejel nič kaj milostno. In ko mu Bojan pové, česa išče, zmaje grof s plemenito glavo, rekoč:

»Moj čušperški oskrbnik, vitez Henrik, je razumen mož, ki izvestno tega ni storil brez vzroka, česar ga dolžite. Jaz vam ne morem pomagati; idite domov in počakajte, da gospod vitez radovoljno izpusti očeta in sestro!«

»Plemeniti gospod, do tedaj mine še lahko mnogo dnij«, opomni udano Bojan.

»On že vé, kaj mu je storiti. Z uporneži se dandanes itak ne sme premehko ravnati«, zavrne ga grof.

In Bojan je moral iti, ako se ni hotel zameriti tudi mogočnemu Turjačanu. Sedaj je bil uverjen, da gospôda v gradovih ne deli kmetu pravice radovoljno, ampak, da si mora kmet pravico sam priboriti, ako jo hoče imeti. S temi mislimi pa mu je ob enem polnila dušo jeza in maščevalnost. Ni mogel več s pravo razsodnostjo premissljevati, ampak udal se je hudi sili svojih strastij. Dospevši vrh klanca, od koder zagleda potnik prvič orjaški grad na vrhu rtastega in strmega hriba, obrne se, stisne pesti in pravi:

»Zadnjikrat sem se klanjal vam, oholi vitezi in grofi, zadnjikrat sem prosil

za očeta in sestro, zaman sem iskal pravice!«

Obrnil se je in hitel premišljuječ po temnem turjaškem smerečju. Sto novih mislij, sto sklepov mu je rojilo po glavi, a za trdno se ni mogel odločiti, kako bi oslobodil očeta in sestro. To je vedel, da ja mora rešiti, ali kako? Kako?

Ko se je bližal Ponikvam, stalo je solnce že prav nizko nad večernimi gorami. Nobena sapica ni pihala, vse je bilo nekam slovesno mirno in tiho. Beli oblaki so na sinjem nebu le počasi pluli na zapad. Kragulj se je še vozil visoko v zraku, iščoč si plena za večerjo. Poleg pota je šumela Rašica med kamenitimi bregovi. Bojan je bil lačen in truden; ni bil ničesar užil od zjutraj, zato si je želel jedi in počitka. Ker je bil do doma še dober kos pota, zavil je v Ponikvah v slovečo Kolenčevo gostilno. Bile so ob onem času gostilne jako redko posejane. Le ob večjih potih je bila katera, namenjena bolj tujcem, kakor domačinom.

Vendar je našel Bojan v Kolenčevi gostilni že nekaj pivcev. Pri jedni mizi so sedeli štirje kmetje, izmed katerih je Bojan dva poznal iz poslednjega časa. Bili so bolje oblečeni, in videlo se jim je, da se od nekodi vračajo domov. Pri drugi pa je sedel mož, ki je bil na videz tujec, zaraslega obraza in močne postave.

Oče Kolenec, ki se je pogovarjal z onimi štirimi kmeti in jim pripovedoval nekaj zanimivega, opazil je prišlega gosta še le tedaj, ko je ta sedel k tujcu, ker drugodi ni bilo prostora.

Kolenec Bojana bistro pogleda, in ko ga spozna, začudi se in vzklikne:

»O, o, Bojan? ali si ti Rmanov Bojan, ali si res Bojan?«

»Res, oče Kolenec«, odvrne ta. — Kolenec je bil dostikrat pri Rmanu na

Vidmu; kupčevala sta včasih kaj malega, bila si prijatelja in celó sorodnika v devetem kolenu ali kali, ako se pripovedka ne laže. No, pa če tudi laže pripovedka, istina je vendar le, da sta se Rman in Kolenec poznala, in da je ta tudi poznal Rmanovega sina Bojana.

Prinese mu pol mere vina in postavi predenj.

»Kam pa, Bojan, kam?«

»Domov.«

»No, od kod pa? Kaj se ne učiš več v Zatičini za meniha?«

»V Turjaku sem bil pri grofu.«

»Česa pa si iskal?«

»E, saj veste«, vzdihne Bojan.

»Kaj še ni očeta doma?«

»Še ne.«

»In deklè?«

»Tudi ta je še gôri, in vražji grajščak ne izpusti ne očeta ne sestre. Zato sem šel na Turjak, da bi Turjačan našega prisilil ali pregovoril, naj ja izpusti. Pa opravil nisem prav nič. Vsi so jednaki, majhni in veliki, slabi in mogočni, vsi nas zatirajo.«

»Tako je, vsi so jednaki«, pritrdi Kolenec.

Oni štirje pivci so bili izpili svojo mero, in jeden potrka s praznim vrčem ter zavpije:

»Kolenec, svojega posla se drži, kaj blebetaš! Ali ne slišiš, da lonec zopet poje?«

»Précej«, pravi Kolenec, obrne se in seže po praznem vrču.

Kmetje, ki so bili prej zamišljeni v vino in gostilničarjevo pripovedovanje, ugledajo sedaj Bojana, in jeden, Bezlaj iz Podpeči, ogovori mladeniča:

»Ali je res, da neče grajščak izpustiti očeta in dekleta?«

»Res ne. Še mene in brata je hotel dobiti v pest.«

»O, ti Rman neumni, ti, zakaj mu ni s sekiro stolkel črepinje, ko je že namahnil nanj, kakor govore«, pravi drugi.

»Prav bi bil storil, dobro delo, saj naposled mu mora vendar kdo tisto bučo odbiti«, vpije tretji.

»Za Rmana bi bilo jednako: zaprt je tako ali tako. Kdo vé, ali pride kdaj zopet na dan, ali nikoli«, pravi četrti.

Kolenec jim je namignil, naj ne govore tako hudo, in pokazal na tujca pri mizi.

Ta pa zapazi miglje, nasmeje se in izpregovori:

»Ne bojte se! Govorite, kar hočete, jaz vas ne izdam. Grajščake sovražim bolj, kakor vi.«

»Od kod pa ste?« vpraša Kolenec. Tujec nekoliko pomisli, na to reče:

»Z Brega.«

»In kam greste?«

»V Dolino.«

Kolenec je sedaj vedel toliko, kolikor prej; no, to je vendar spoznal, da se tujec neče razodeti.

Bojan je pil, lomil kruh in jedel.

»Bojan, pa ti grajščaku glavo odbij!« vpije Bezlaj, katerega je vino navdajalo s pogumom in zgovornostjo.

Zakrohota se njegovi drugi, in tujec se nasmehne.

Bojan ga ostro pogleda.

»Storite to, ako morete«, pravi mu tujec, opazivši čuden pogled Bojanov.

»Ne poznam vas in ne vem, kaj mislite«, odvrne Bojan.

»Bojan, ne poslušaj drugih ljudij, katerim ni to nič mari! Sam premisli dobro in stôri, kar veš, da je najbolje«, seže v besedo oče Kolenec ter ježno in dvomljivo pogleda tujca, kakor bi mu prav ne zaupal.

»Prijatelj«, pravi tujec Bojanu, »prvič se vidiva danes, pa vendar vam rečem: Slušajte me! Gadu stopite na glavo,

ne na rep, da vas ne piči! Ako vam pa vse izpodleti, bežite iz tega kraja, ker grajščak ima dolge roke!»

»Kaj pa Močilarjev, ali kaj joka?« vpraša Bezlaj.

»Čemu bi jokal!«

»No, jaz tako pravim, ker pripovedujejo, da se je ženil pri vas.«

»Ženil se je res, pa joka vendar ne!«

Med temi pogovori je bilo postalo polagoma temačno v sobi z malimi okni, in mati Kolenka prinese gorečo trsko, da prižge ž njo precej visoko svetilnico. Skrbno jo osnaži, potegne kvišku stenj, potem jo pa prižge ter vošči gostom dober večer.

»Mater ste danes pokopali, kaj ne? Prišel bi bil rad k pogrebu, pa nisem imel časa«, pravi Kolenec Bojanu.

»Pokopali smo jo — žalostna smrt! To pa je najžalostneje, da oče in Alenčica o tem niti ne vesta.«

Tudi Kolenka je spoznala Bojana in že imela pripravljeno vrsto vprašanj, a mož jo je opomnil, da mora pripraviti večerjo delavcem, ki pridejo vsak čas domov.

»Kako je pa vendar bilo? Ljudje toliko pripovedujejo, pa dva ne jednako«, vpraša jeden izmed kmetov.

»Ali jo je res presekali čez pol, kakor so povedali pri nas?« oglasi se drugi kmet, ki je bil iz Smolarije, kakor ga je izdajala govorica.

»Presekali je ni, ampak konja je dregnil, da je poskočil in mater udaril tako močno in tako nesrečno, da se je zgrudila in čez nekaj dni umrla.«

»Huda smrt!« opomni kmet.

»Nesrečna; umreti tako hitro je žalostno«, pravi Bezlaj.

»Take smrti ne želim nikomur, samo oni krutež tam gori na Čušperku naj okusi še hujšo smrt!« vzklikne Bojan. »Koliko sem dolžan?«

»Pol mere je dva krajcarja, in pol kruha jeden krajcar, skupaj tri krajcarje«, sešteje Kolenec.

Bojan plača in vstane.

»Dober večer in lahko noč vam vsem«, zakliče Bojan.

»Tudi tebi, pa skoro reši očeta in sestro!« odvrne Kolenec.

Bojan gre.

Kmetje so ugibali sedaj o Bojanu in grajščaku. Tujec vpraša Kolenca, od kod je Bojan.

»Iz Vidma, majhno uro od tukaj.«

Zatem tudi tujec plača in odide.

»Bog vé, kaj ta išče todi«, pravi gostilničar kmetom.

»Bog vé res, od kod je in čemu se klati po teh krajih. Najbrže je jeden izmed onih, pred katerimi zapiramo vrata«, odvrne Bezlaj.

In sedaj so po stari kmečki navadi tujca natančno pretehtali in presodili.

Bojan je hitel po samotni poti od Ponikev na Videm. Na obeh straneh so se razprostirali temni hrastovi gozdi, vspenjali se polagoma v hrib, kjer se je začenjalo bukovje. Še dandanes so na tistem prostoru senčnati hrastovi logi.

Spešil je korake, da bi došel prej domov. Po poti je bilo še nekoliko svetlo, a mrak se je vedno bolj umikal temi.

Ni bil še čez polovico pota, ko začuje za seboj žvižganje. Osupne nekoliko in se ozre. Zdi se mu, da je za njim nekdo, ki hitro hodi.

»Kdo vé, kaj mi hoče? Težko je kaj prida človek — ali ga počakam — ali mu uidem —?« tako premisli v naglici. Potem se obrne in gre svojo pot.

Njegov zasledovalec zažvižga še glasneje in zavpije: »Stojte! Čakajte!«

»Kaj mi hoče-li povedati? Kdo je pač?« govori Bojan sam s seboj in

vedno počasneje koraka, a naposled se ustavi in obrne.

Po kratkem času ga doide neznanec.

Bojan seže pod obleko, da bi imel pripravljen nož, ko bi mu oni hotel kaj zlega.

»Hitri ste pa, hitri! Takoj sem šel za vami iz gostilne, toda vas že ni bilo nikjer. Hitel sem na vso moč, da sem premočen, in če bi se ne bili ustavili, ne bil bi vas dohitel. Pozna se, da ste še mladi in krepki«, izpregovori neznanec, katerega je Bojan sedaj spoznal. Bil je tujec iz Kolenčeve gostilne.

»Kaj mi hočete?« vpraša Bojan nekoliko vznemirjen.

»Nič, samo vprašati sem vas hotel, kaj ste imeli z grajščakom?«

»Jaz vas ne poznam in ne morem povedati kar tako meni nič, tebi nič, ko niti ne vem, ali nameravate kaj slabega ali dobrega«, pravi nezaupljivi Bojan.

»Prijatelj sem vaš, to je vendar dovolj?«

»Toda sedaj še nikakor ne vem, kdo ste in kaj hočete«, pravi Bojan in stopi korak naprej.

»Stojte!« reče tujec in prime Bojana za obleko.

»Torej, kdo ste?«

Tujec nekoliko pomisli, nato pa reče:

»Jaz sem — Ferdinand Strûp.«

Bojan osupne.

»Ali se me bojite?«

»Ne, saj ste vi oni Strûp, ki je bil nekdam tu gôri na gradu?«

»Sin tistega.«

»In kaj mi hočete?«

»Pomagati vam, ako vam je treba pomoči.«

Bojanu se je zdela čudna ta ponudba.

»In kaj vas priganja, da hočete ravno meni pomagati?«

»Usmiljenje do vas in sovraštvo do onega, katerega sovražite tudi vi.«

»Ali je morda tudi vam storil kako krivico?«

»Ha, ha! Vi vprašujete? Jaz ga ne sovražim? Veste-li, kaj je storil z mojim očetom?«

»Slišal sem večkrat, ko so pripovedovali.«

»Ali mislite, da morem pozabiti, v kako nesrečo, v kako sramoto je pahnil našo družino? Ali mislite, da mi ne razjeda srca, kar mi je pravil v tujini rajni oče, ko je bil na smrtni postelji? Vem, da je treba odpustiti storjene krivice, a tudi vem, da moramo zabranjevati nove krivice. In sedaj vidim, da sem prav po sreči prišel v domovino, v kateri me že toliko let ni bilo, prav sedaj, ko potrebujete pomoči. Pa povejte vendar, kaj vam je storil hudobnež!«

Tudi sovraštvo je vez, pravi star pregovor. Bojanu je izginil ves sum do tujca, in vesel je bil, da je našel človeka, ki mu je pripravljen pomagati.

»Idiva!« pravi Bojan. Gredoč mu je pripovedoval natanko vse, kar se je bilo zgodilo.

Ferdinand Strûp je pozorno poslušal njegovo pripovedovanje; sem in tje mu je ušla zamolkla kletvica iz ust.

Ko Bojan konča, izpregovori Ferdinand:

»Nesrečni prijatelj, kaj nameravate sedaj? Očeta in sestro morate čim najhitreje rešiti, zakaj — saj veste...«

»Vem, njemu ni nič svetega. Rešiti ja hočem, ali kako? Dva poskusa sta mi izpodletela!«

»Zlepa se pri takih ljudeh ne opravi nič, to ste izprevideli; poskusite drugače!«

»S silo, kaj ne?«

»Pregovorite svoje ljudi, da se upró taki sili in udarijo v grad.«

»Tikajva se, saj sva prijatelja!« pravi Bojan, ko spozna, da je Ferdinand odkritosrčen, in mu podá roko.

»Dobro, prijatelja vsigdar!« vzklikne Ferdinand in mu stisne roko.

»Vidiš ti, Ferdinand, pripraviti narod do upora je prav lahko: saj ječí in se zvija pod bičem grajščakovim; a gradú se polastiti — ne moremo, ako vstane tudi ves narod v dolini in po gorah do poslednjega moža. Utrjen je grad in skoro nepristopen; ako hoče grajščak, lahko se ustavlja navalu mnogoštevilnih tlačanov. In ko bi nas premagal, tedaj bi se nam ne godilo bolje, nego sedaj. Poobesili bi nas na najbližja drevesa tam, kjer bi nas zajeli.«

»Istina je, kar govoriš. Neokretni kmetje si ne morejo naravnost osvojiti gradú; toda ali bi ne mogli doseči z zvijačo, česar ne moremo s silo?«

»Na to še nisem mislil.«

»Saj bodem pomagal jaz.«

»A — če vendar-le izpodleti?«

»Bojan, ako bodeš tako premišljeval in tako malo zaupal sreči, vzdihoval bode tvoj oče še dolgo, dolgo v gradu, zaman bode hrepenela tvoja sestra po ljubem domu.«

Bojan se nekoliko zamisli. Ferdinandove besede so se mu zdele le presnične. »Nekaj je treba storiti, treba je začeti z drznostjo, ker se z lepa nič ne opravi«, rekel je sam pri sebi. Nekaj časa korakata molčé.

»S kako zvijačo bi se pa prišlo v grad, kaj praviš?« izpregovori Bojan.

»Tega še ne vem, a v kratkem ti povem natanko. Jutri se oglasim v gradu za službo; nadejam se, da jo dobim, in potem smo na konju.«

Bojan ga pogleda.

»Res, v grad grem; spoznati me ne more. Samo to me skrbi, ali me bode tudi potreboval. A, upam, da. Delal se

bodem za tujca, in tujec velja pri takih ljudeh mnogo več nego domačin.«

»Ali nisi preveč predrzen?«

»Kaj predrzen! — Le pogumen sem. Brez poguma pa se najbolje skriješ v krtovo deželo. Meni se le čudno zdi, kako more biti mlad človek omahljiv, ako ga kličejo na delo take dolžnosti, kakor tebe. Ali nečeš osloboditi očeta in sestre?«

»Hočem!« klikne odločno Bojan. Povrnila se mu je srčnost in odločnost, Ferdinandove besede so ga oživile. »Hočem, ako je treba, iti tudi v smrt.«

»Vidiš, tako je prav! Ali smo za to rojeni, da bomo krivico trpeli in samo molčali? Ali nismo tudi ljudje? Ali nimamo duše in pameti, kakor jo imajo naši zatiralci? Sedaj je čas, da si pomagamo. A povej mi, kako misli ljudstvo o grajščaku?«

»Kako misli? Da je vrag in še hujši ko vrag. Sovraži ga in proklinja.«

»Dobro, to je za naju ugodno«, reče Ferdinand. »Saj sem isto slišal že od drugih. Kaj misliš, ali bi šli nad grajščaka, ako bi jim kdo velel?«

»Vsi, do poslednjega!«

»Torej ti treba samo odločnosti in poguma. Otresi se vseh pomislekov in dvomov. Predno se mesec premeni, sloboden bode tvoj oče, slobodna tvoja sestra.« — Dospeta iz gozda.

»Vidiš, tam-le na onem hribu je trinogovo gnezdo!« reče Bojan in pokaže na levo, kjer se je še nekoliko videl v ozadju, za prvim grebenom, na ostrem vrhu, Čušperk.

»O vem, kje je.«

»In tam-le je moj dom«, pokaže pred-se. »Saj greš z menoj?«

»Grem, ako lahko prenočim s teboj.«

»O lahko, in jako rad bi, da greš z mano, saj si mi prijatelj, dolžnost mi je, prenočiti te in ti postreči.«

Korakala sta hitreje.

Doma je pa Marko nestrpno pričakoval brata. Vedel je, da se težko vrne pred solnčnim zahodom, a da se je toliko zakasnil, to ga je vznemirjalo. Tudi Vida je močno skrbelo, da toliko časa ne pride, in stari Močilar je zmajeval z glavo, češ, to ni nič dobrega, da mladeniča ni nazaj. In nekateri — saj je bilo na večer mnogo ljudij pred Rmanovo hišo — so mu pritrjevali, češ, da preganja res nesreča Rmanove, ker je pograbila menda še starejšega sina. Bilo je šumno okrog Rmanove hiše; radovednost ljudij je bila toliko, da so hoteli čakati še v noč.

Ko so bili skoro že obupali, da se povrne nocoj Bojan, začujejo se blizu hiše trdi koraki. Vsi umolknejo, da bi slišali bolje. »Da, on je, hvala Bogu, prišel je«, rekó drug drugemu. Res, bil je Bojan, in zraven njega Ferdinand, katerega so zapazili še-le, ko je prišel bliže.

»Kaj je? Kako si opravil? Kaj je dejal?« vprašajo vse križem in vsi hkrati.

»Nič ni, nič, čisto nič; tudi Turjačan me je zapodil.«

Nezadovoljno mrmranje in glasno grozenje se zasliši med navzočimi.

»Gorjé nam, gorjé kmetu! Nikjer ni več pravice.«

»In kaj storiš sedaj?« vpraša nekdo Bojana.

»Ne vem še prav, ker ne vem, ali bi mi vi pomagali, ali ne.«

»Radi pomagamo, kadar hočeš«, odgovoré skoraj jednoglasno.

In pové jim, kako je bilo v Turjaku, in omeni tudi tujca, ki ga je privedel seboj. Ni pa povedal, česa išče todi in kdo je, da ne bi se zvedelo prehitro in brez potrebe.

Sedaj pa je bil Bojan pogumnejši, tolika množica ljudij pred njim mu je užgala srce; postal je mahoma govornik in ljudski voditelj. Skoči na klop pred hišo in zakliče: »Dragi rojaki moji, poslušajte me! Vi vsi ste videli, kako se je godilo v poslednjem času z našo hišo. Brez usmiljenja je pridrl grajščak kakor volk nad nas, ki mu nismo storili nikoli nič žalega. Videli ste, kako je v bolečinah umrla mati, in sedaj pa oče vzdihuje gôri v temni ječi. Kdo vé, kako ga pretepajo in stradajo! In moja uboga sestro, ki je bila nedolžna kakor angelj, drži sedaj ropar v svojih krempljih. Ali naj pustimo, da tako počenja z nami? Ali ni dolžnost, da rešimo jetnike in branimo nedolžnost? In kar se je zgodilo naši hiši, to se bode tudi drugim, to se bode tudi vam, saj veste, da postane zver le še bolj divja, krvoločna in nevarna, ko je okusila človeško meso. Rojaki, v vašem imenu in v vašo srečo vas prosim, pomagajte mi! Kaj ne, da ste pripravljeni braniti sebe in mene, kadar bode treba?«

Navdušenost je prevzela može, ko so slišali te odločne besede. To jim je tlelo vsem v prsih, toda nihče si ni upal tako povedati, kakor je govoril Bojan. Iskra je padla na pripravna tla. Ferdinand pa je šepnil Bojanu, naj ne govori dalje, češ, da je dovolj in bi utegnilo biti tudi nevarno. Povabi jih pa, naj pridejo prihodnji večer zopet sem posvetovat se, kaj bi bilo najbolje storiti.

Polagoma so se ljudje razšli, in ostala sta samo še Rmanova sinova z Vidom in Ferdinandom. Pogovarjali so se v pozno noč, in marsikaj je dozorelo, kar se je pripravljalo ta dan. Bili so mladi ljudje, ki so delali sklepe, a sklepe odločilne za bližnjo bodočnost. (Dalje.)

Kako je bil Kolenarjev Aleš za fanta potrjen.

(Humoreska. — Spisal Iv. Š.)

I.

Lipovem so praznovali Vidovo nedeljo. Samo ob sebi se umeva, da se je mlado in staro veselilo tega slovesnega dné. In ne zastonj, zakaj radosti je užil to nedeljo vsakdo toliko, kolikor že leto dnij ne. Nekako na sredi Lipovega, pod Cekinčkovo lipo, je vladalo največje veselje. Tu je namreč točil Cekinček, jedini gostilničar lipovski, svoje precēj kislo vino, katero so poznali Lipovčani kot najizvrstnejšo kapljico, ki se sploh dá piti. To pa zato, ker si po navadi niso privoščili druge pijače, kakor studenčnico; to jim je dajal brezplačno bližnji hribček, na kateri se je naslanjalo Lipovo. »Na Vidovo nedeljo se pa že spodobi kaj rdečega v kozarcu«, tako so se hrabрили celó stiskači lipovski. Čudno torej ni, ako je bil ves moški svet popoldne po litanijah pri Cekinčku. Možje so posedli v hiši okrog miz, mladeniči pa so se zabavali rajši pod milim nebom pod košato lipo. Marsikateri kozarec so že bili zvrnili ti junaki, in precēj tobaka jim je že bilo zgorelo v pipah, kratko: prišel je bil čas, da so bili vsi prav židane volje. In kako tudi ne? Solnce se jim je smejalo na vedrem nebu in se že (vsaj nekaterim se je tako videlo) nekoliko vinjeno hotelo nasloniti na najvišje gorske vrhove, vetriči so pihljali med listjem lipovim, tiči so pa ž njimi

Stojí, stojí tam lipica,
Pod lipo hladna senčica,
Pod lipo miza kamnata,
Na štiri vogle rezana.
Stolóv okrog dvanajst stoji,
Na njih sedé fantje mladi.

Narodna.

vred prepevali fantovske na vejah Cekinčkove lipe. Sicer pa kmečki mladenič, če ima šopek za klobukom in le nekaj okroglega v žepu, nikoli ni otožen.

Pa še nekaj prav posebnega so imeli to nedeljo pivci pod Cekinčkovo lipo. Starosta mladeničev ali »prvi fant«, Slapov Janče, je bil že pred cerkvijo povedal, da se bode pilo danes vse zastonj, ker bode »krst«. »Krst?« popraševalo ga je v prijetni iznenajenosti več ust. »Kdo pa bode dal zanj?« A to je moralo ostati začasno še zakrito. Popoldne pa jim je bilo takoj jasno. Zakaj devetnajstletni Kolenarjev Aleš, ki doslej še ni zahajal v fantovsko družbo, bližal se je, v obraz rdeč kot kuhan rak, proti njihovi mizi.

Kaj pa je ta »krst« v jeziku lipovskih fantov? Saj jih poznate, nerodneže! Kaj je, in koliko težav je pri njem, vse to vé najbolje Kolenarjev Aleš sam. Devetnajst let je izpolnil, večkrat je že bil lasan in uhan pa tepen, in drugega je že poskusil dokaj, a vse to ni nič v primeri s fantovskim »krstom«. Prvič je treba plačati petak novim tovarišem. A dasi precēj bogatega očeta sin, imovitega strica stričnik, dasi je njegov boter v nekem trgu prodajalec najboljših sladkarij, vendar dolgo ni mogel Aleš privabiti tolike vsote v svoj žep. Sem ter tje je pač ujel kak krajcarček,

a kaj je to proti petaku! Zraven je pa on še modro mislil, da ni dovolj vreči oni petak na mizo, marveč da mora ostati tudi njemu samemu nekoliko drobiža. Pobiral in prodajal je ježice, hranil je kosti in stare cunje za cunjarja: a kaj, ko so mati tako na redko vrgli kaj mësnega v lonec in ko so tako neradi zavrgli kako obleko, dasi je bila že vsa obnošena in oguljena! Ako so oče prodali tele ali žrebe, odletela je že še kaka desetica, a kupček pri takih razmerah raste počasi, počasi, to vé naš Aleš. Opomogel in končno si je pa odrinil pred pustom tistega leta, o katerem govorimo. Tedaj se je namreč omožila njegova sestra. Aleš se je kot najmlajši in jedini doma ostali otrok vsedel (kakor je to običaj) na njeno skrinjo trdno, kakor bi bil pribit; pri tej priliki mu je odštel starašina dva goldinarja. Pozneje je vozil svate ter spravil še nekaj cesarskega od ženina sestrinega. Njegov zaklad na dnú skrinje je že šestkrat zacvetel — tako je on zaznamoval število goldinarjev — in se pripravljajl že za sedmi cvet.

Željo, katero je gojil že par let, namerjal je sedaj uresničiti. A nove sitnosti! »Drugim, ki imajo starejše brate«, tožil je včasih Aleš žalostno samemu sebi, »lahka je pač stvar! Brat reče besedo, pa je. Ali jaz, komu naj se priporočim? Onegavi bi se mi smijal, onegavi tudi — vsi po vrsti.« Toda videč nedeljo za nedeljo, kako so fantje korakoma stopali proti cerkvi, sklenil je za trdno, naj bode, kar hoče, storiti na Vidovo nedeljo odločilni korak. Največ je zaupal Slapovemu Jančetu; temu je strahoma povedal svojo prošnjo in željo. In glej, zlomka, čemu se je neki tako bal? Saj je prijazen — ta Slapov Janče. Kar pokimal mu je in obljubil, da bode na Vidovo nedeljo

vse v redu, naj le pride na večer k Cekinčku in prinese petak seboj.

Imenovano nedeljo je stiskal Kolenarjev Aleš ves dan svoj denar v žepu tako, da je bil petak čisto zmečkan, desetice z ostalim drobižem pa gorke in potne, kakor bi bile v kropu. Pri sebi pa je mislil in mislil, kako bi jo izvil popoldne, da ne bi doma vedeli o njegovi nameri. Naposled se je vendar ojunačil, klobuk pomaknil na stran in stopal proti Cekinčku, od začetka počasi, pozneje pa urno, videč, da ga nihče ne opazuje. Vroče pa mu je prihajalo, kakor tedaj, ko so mu bili ukazali gospod učitelj, naj nastavi palico roko ali hrbet.

Zbrani lipovski fantje so ga vabili prijazno k sebi, stiskajoč se drug k drugemu. Toda Slapov Janče ga prime za roko, posadi na svojo desnico ter šepne v uho: »Kar tiho bodi in mene glej! Vselej ti namignem, kadar bode treba kaj storiti.« Potem so trčili s kozarci ter pili Alešu na zdravje.

Govorili so vse križem: ta dva sta hvalila drug drugemu svoji rdeči zavratnici, oni se je srdil na sosedne Glinčane, Mihovčev hlapec pa je pravil, da se bode kmalu ločil od njih, ker misli zapustiti sedanjega gospodarja. Samo Aleš ni vedel, kaj naj bi zinil. Zdelo se mu je, da se tu ne govori, kakor s pastirji na paši, marveč kakor z umnimi ljudmi. Iz zadrege mu je pomogel Slapov Janče, ki je privlekel iz notranjega telovnikovega žepa neki papir, slovesno ga položil pred-se ter jel govoriti:

»Lipovski fantje! No, ker je danes Vidova nedelja, in ker smo vsi tukaj zbrani, vprašam vas, če vam je všeč, da vzamemo Kolenarjevega Aleša med-se; z drugimi besedami, če se vam zdi vreden, da ga potrdimo za fanta?«

Vsi so kimali z glavami ter klicali: »Kajpada, le vpiši ga na pôlo!« To so bile Alešu všečne besede; takih še ni čul! Janče pa je nadaljeval:

»No, ker ste vsi jedne misli, dobre misli, pišem Aleša, Kolenarjevega sina, na našo skupno pôlo in mu ob enem izročam vse pravice ter nalagam dolžnosti, kakoršne ima vsak fant v Lipovem. Sedaj je, no kako bi že rekel — — najmlajši in zadnji, sčasoma pa bo dospel više.« In namignil je Alešu, naj dene petak na mizo, sam pa je učeno narisal na pôlo številko 15, kateri je pristavil nekaj kljuk; to vse naj bi pomenilo hišno številko in ime Aleševo.

Potem se je obrnil k Alešu ter mu velel, naj prime kozarec: stojé so zvrnili pijačo. Vmes pa je Janče v znamenje fantovskega »krsta« nekoliko pokropil Aleša z vinom. Tega bi sicer ne bilo treba iz več vzrokov, pa tudi zato ne, ker je nekdo Aleša po neprevidnosti dregnil s komolcem, da je polovico svojega vina zlil po novem nedeljskem telovniku. Vsi so se smijali, češ, dobro znamenje, dobro!

Ko se je smeh nekaj polegel, dejal je Slapov Janče nasproti sedečemu tovarišu: »Luka Kodranov, star fant si v Lipovem, dobro veš, kaj se sme in kaj ne, zato ti kot starosta naročam, da razložiš tukaj-le Alešu dolžnosti in pravice novega stanú.«

»Saj res, Luka naj kaj pové«, silili so tudi drugi, le Aleš ni mogel spraviti ničesar iz grla.

»I, kaj bi pravil«, pričel je Kodranov Luka, »nekdaj smo tako rekli: Kdor je fant v Lipovem, ta sme zavriskati po dnevu in po noči, na sredi vasi ali kjer hoče. Vidiš, Aleš, tako-le se vsakomu lepo zdi.« In je privzdignil ter ob enem malo nagnil glavo na levo, da se je zalesketal zlati »murček« v

desnem ušesu, stresel majhno goste kodre ter tako krepko zavriskal, da so se vsi od veselja smijali. Sploh je bil Kodranov Luka na glasu, da zna najlepše zaukati.

»Če bo znal Aleš v dveh letih na pol tako, pa je tič«, opomnil je nekdo.

»I, zakaj ne, saj moje grlo tudi ni bilo tako čisto«, nadaljeval je Luka, »dokler ga nisem jel spirati s fantovsko pijačo. Toda čemu me motite? Čuj Aleš! V cerkev smeš obuti črevlje na škrip, za klobuk brez skrbi lahko vtakneš krivčke in potem z nami v korak hodiš od danes vedno in povsodi. Ako boš pa videl koga, ki nima pravice uživati teh prednostij in si jih vendar-le prisvaja, kaznuj ga po svoje: ali mu pokaži, kje je doma, ali kakor hočeš. Ej, pijmo malo, pijmo!«

Predlog so sprejeli brez ugovora, in Luka je zopet učil Aleša, kateremu se je kar samo smejalo, da je dosegel toliko pravic. »Aleš, sedaj pa še bolj poslušaj, kaj ti pravim: Kadar bomo postavljali prihodnje leto o sv. Telesu mlaje, moraš priti pomagat. Ravno tako boš dal tiste krajcarje, ki jih bomo takrat potrebovali za smodnik.«

Kodranov Luka je povedal Alešu še marsikaj, in tudi drugi tovariši so postajali čimdalje bolj zgovorni. Aleš pa je videl vedno več zvezd na nebu, in dasitudi mu niso bili položili pri tem fantovskem »krstu« soli na jezik, vendar je govoril vedno modreje. Ob desetih, ali kaj je že bila ura, vstali so naši znanci, da bi vsakdo poiskal svoje ležišče. Pred razhodom pa so še zapeli tisto: »Stoji, stoji tam lipica«. Proti koncu pesmi so se sprijeli za rame ter jo nadaljevali po cesti skozi vas lipovsko. Kodranov Luka pa je večkrat vmes zaukal, da je razločno odmeval izza bližnjega hriba trozložni »juhuhú«.

II.

Uno noč smo fantje zbili
Se pod lipo zeleno.

Narodna.

Ponedeljek po Vidovi nedelji je Slapov Janče tudi še praznoval. Zjutraj nekako ob šestih je zapustil svoje ležišče pod Cekinčkovim »plaščem«¹⁾ in za hip pomislil, kam bi jo udaril. Brž se je nekoliko pomenil in pošalil pri Cekinčku, potem pa je dejal: »Saj vem, da stalne družčine ne bo nikjer drugodi, kakor pri krojaču Tomažku ali pri nabijalcu Pridniku. No, ker pa zadnji utegne popoldne iskat iti kake trte, šibice ali obročev, Tomažek pa ostane gotova doma, stopim najprej do Pridnika.«

Ako kdo v ponedeljek praznuje, kakor v nedeljo, ni nič prida človek. A tudi Slapov Janče je bil nekdanj drugačen. Dokler so živeli še njegovi stariši, bila sta z bratom Petrom najgorša korenjaka v Lipovem. V onih časih je tudi došel do časti vaškega staroste. Toda neka zima mu je pobrala očeta, starega Slapa, ki sicer že več let ni prišel izza peči zaradi bolnih nog, a glas in besedo je imel ohranjeno še tako dobro, da so se ga bali vsi domači. Slapovka je šla tudi kar nagloma takoj prihodnjo pomlad za možem. Dom je sedaj prevzel Peter, Janče pa je imel izgovorjenih par sto za doto. Ker je bil še premlad in se mu ni ljubilo čakati celi dve leti, prodal je Cekinčku za poldrug sto svojo doto. In na to je začel pridno razmetavati: novo, čedno obleko si je omislil in pa k Cekinčku je hodil v vas. Ob letu dnij si je brez laži lahko rekel, da za svojo doto ne vé nič. Dobro živeti pa ni nehal. Za kake krajcarje je rad

¹⁾ »Plašč« imenujejo na več krajih oni pokriti prostor pri kozolcih, kamor zapeljavajo vozove o slabem vremenu.

cepil in očedil pomladi mlada drevesca ali sploh prijel za kako majhno delo, sicer pa je pohajkoval, da le ni trpel prevelike lakote. Pa tudi s to se je moral sem ter tam seznaniti. Veljalo je o njem ono, kar poje narodna pesem:

Pojeda klobase, — pojeda meso,
Časi pa strada, — da smil' se Bogu.

Brat Peter ga ni bil nič kaj vesel; vendar, če je prišel spat v domače svislj, proč ga ni gonil. Jančetova sreča in najboljša dota pa je bila ta, da je zasolil ljudem zmerom katero kratkočasno in vse v smeh pripravil. Zato so mu vselej radi naklonili kak zaslužek.

»Dobro jutro bi ti voščil, Pridnik!« tako je pozdravil Janče še nekoliko zaspanega nabijalca Pridnika imenovanega ponedeljka zjutraj, »pa si tako nekam zamišljen. Pa ne, da bi ti bili dali kak poln sod v popravo, in da sedaj ne veš, kako bi ga izpraznil?«

»Ponedeljek, torek, sredo, četrtek, petek, sabota, nedelja«, računal je sam s seboj Pridnik; zakaj Janče je bil navadni njegov gost, in zato mu ga ni bilo treba pozdravljati posebno prijazno.

»Kaj pa bode potem, ko potekó vsi ti dnevi?« vprašal je ves radoveden Janče.

»I, no, potem bo pa zopet ponedeljek.«

»Saj sem dobro vedel, da ne boš povedal nič posebnega. Le rajši mene poslušaj, bodem ti jaz kaj povedal. Včeraj, prav za prav sinoči, je bil Kolenarjevega Aleša »krst«. Pozneje so pa Žabovega Florijana malo nakresali, ker je zložil neko zabavljivo pesem, v kateri nas obira vse po vrsti, tebe in tvoje obroče tudi.«

»Beži, zlomka! Kako pa pravi?«

»Tisto boš že zvedel, in še takrat ti bode prezgodaj. Jaz se ti nečem lagati, kar pa v resnici pravi tista pesem o tebi, tega si ne upam povedati, potlej

bil bi naposled še na-me hud. Veš, moram ti malo vzbuditi radovednost!«

»Samo dražiš človeka, drugega tako ne znaš. Ako hočeš, da še ostaneva prijatelja, daj mi tobaka, da si natlačim pipo«, dejal je dobrovoljno Pridnik.

»Zadnje peresce sem dal včeraj zjutraj Kodranovemu Luki. Danes nimam nič več te dobre travice. Zloživa za nov zvežič; ti daj samo tri krajcarje, jaz pa primaknem vse drugo, da bodo štirje.«

»Kaj pa, če bi narobe naredila?«

»A veš, le pusti, kakor sem rekel; bodeš pa ti drugič več dal, in jaz manj.«

»No, saj krajcarji res niso goldinarji!« In Pridnik je dal tri, Janče pa jeden krajcar.

»Skočim pa jaz k Cekinčku ponj, ker imam bolj urne noge«, dejal je slednji že odhajajoč.

Kmalu po Jančetovem odhodu je prinesel Kolenarjev Aleš Pridniku dva pomijaka in jeden čeber v popravo. Nabijalec ga je brž malo podražil, češ, ali ni pretepel precej v začetku svojega fantovanja Žabovega Florijana?

Alešu se je neznansko dobro zdelo, da vé že Pridnik o njegovi najnazadnje doseženi časti. Da bi bil prejšnji večer kak pretep, tega se sicer ni spominjal; vendar se je samozavestno in bahato pohvalil: »Malo sem mu poravnal kosti, saj ni za nič. Toda korenjak tak ali tak, kadar me prime jeza, ne bojim se nikogar!« Potem pa je zasukal pomenek ter dejal: »Do petih popoldne morate popraviti, oče Pridnikov!«

»Ne vem, kako bo šlo, ne vem; poglej, onegava kad dela tu napotje že štirinajst dnij, pa druge zastarele stvari leže tukaj, vidiš?«

»Naj pa še malo počaka, ko je že tako dolgo. — Toda sedaj moram pa

kar hitro iti v Javornico¹⁾; nekaj sena je še treba podreti. Ob petih vzamem mimogredé te posode; popravljene morajo biti: kaj se bode! Teh par obročev bode menda že pritrdili, ne?«

Aleš je odšel, Pridnik pa je klical za njim, naj le pride poprašat.

»Pa naj še kdo reče«, togotil se je ob svojem povratu od Cekinčka Slapov Janče, »pa naj še kdaj kdo reče, da je ljudem kaj verjeti! Predno sem danes zjutraj prišel k tebi, pravili so mi, da so Žabovega Florijana stepli; zdaj so mi pa povedali, da se je sam pobil, pa še prav nevarno pobil. Lezel je namreč na skedenj spat, srečno prišel že vrh lestvice, tu pa mu je nakrat zmanjkalo tál — lop! telebil je na spodaj nastavljeno orodje, pobil se po glavi in si menda še roko izpahnil. Ravnokar so ga odpeljali v bolnišnico.«

»Tobaka mi daj brž, da si natlačim pipo«, bile so na to poročilo prve Pridnikove besede. »Mislim, da sem še stari Pridnik, toda samo mislim, gotovo tega ne vem. Vse križem lažete: Prej si dejal: stepli so ga zaradi pesmi. Kolenarjev Aleš je bil sedaj-le pri meni in se ustil, da ga je on namahal. To dvoje bi se še vjemalo. Ali zdaj prineseš zopet drugačno novico.«

»Le mirno zapali pipo, jaz ti v kratkem oči odprem; prepričal se bodeš, da se dá zjediniti vse trojno pripovedovanje. — Ali ti gorí? Daj še meni malo ognja! — Oni hrup o tepežu so zagnali ljudje, ker je Florijan v resnici zložil neko zabavljico. Voz sem pa sam videl, ki je odpeljal ranjenca v bolnišnico, njegov brat pa mi je pojasnil vso nezgodo. Torej v tem ni nobene težave več. A kar se tiče Aleša, ta se je samo bahal

¹⁾ »Javornica« se je imenovala Kolenarjeva senožet, ker je rastlo v mejnem grmovju mnogo javorjev.

in ustil. E, pojdi no! Kaj bi revše naredilo Florijanu! Saj je bilo sinoči tako, kakor muha!»

Pridnik je po tej razlagi do pičice razumel vso stvar. Nejasno se mu je zdelo jedino to, kaj je gnalo natrkanega Florijana na skedenj. »Kadar vidim«, razlagal je, »da v nogah nisem več dovolj trden, in kadar mi vse pleše po glavi, ne upam si nikamor visoko. Tudi jo sekam po sredi ceste, pa še bi človek kmalu zašel v cestni jarek.«

Tako sta preresetavala stvar na drobno in tanko, in ker sta imela tobak, kupljen za skupni denar, obljubil je Janče, da popoldne zopet pride pomagat pušiti. »Za to pot« — tako je trdil, »imam še mnogo opravkov.«

»Kajpada, kajpada«, dražil ga je Pridnik, »do Cekinčka je daleč, in pitje tudi ni lahka reč, zlasti če kdo nima denarja! Kako misliš Janče, ali ni res tako?«

»Rekel sem, da imam dovolj opravkov, pa jih imam.« In je odšel.

III.

V težavi sem neznani,
To mi beli pač glavó.

Narodna.

Kolenarjev Aleš je premišljal med potjo v Javornico preteklo nedeljo, zanj tako važni dan. Po čemer je tako hrepenel, dosegel je srečno. Vznemirjala pa ga je misel na novico, katero je bil ujel pri Pridniku, in misel na nepremišljene besede. Da bi se bil s kom pretepal? Ničesar se ni mogel domisliti. Tudi ni mogel določiti ure, kdaj je prikolovratil domov. Kaj bode, če sem Florijana res kaj poškodoval? Taka in jednaka vprašanja so ga motila v veselju nad fantovstvom.

V Javornici je delal po svoji navadi pridno; domačih ni nihče slutil,

kaj se godi v njegovi duši, tudi še niso vedeli ničesar o Florijanovi nesreči. Na tak način je potekel dan za Aleša srečno do četrte popoldanske ure. Takrat je šel domov po konja in voz, da bi potem naložili seno. Spotoma je stopil, kakor je bil zjutraj naročil, k Pridniku po pomijak in čeber.

Vse je bilo nabito, in Aleš je mislil hitro oditi s posodo proti domu, da bi bil prej z vozom na senožeti. Toda Slapov Janče, ki je bil tudi pri Pridniku, ustavi ga nenavadno resno: »Aleš, če si otepel Žabovega Florijana ali ne, jaz ti svetujem, nikar ne hodi domov. Orožniki te iščejo. Glej, tu sem prinesel s tvoje postelje tvojo krvavo obleko, da ne bodo iztaknili dokaza samega. Tukaj le v tisti sodček jo bom potlačil, in ne bodo je našli.«

Kakor strela iz jasnega je zadela ta novica Aleša. Česar si skoro misliti ni upal do cela, grozi mu v resnici! V svoji pijanosti je počenjal take nerodnosti! Kar besedice ni mogel odgovoriti.

Pridnik ga je tolažil, češ, da Florijanu nemara ni take sile, dasitudi so ga peljali v bolnišnico.

»Kaj, v bolnišnico?« zavzame se Aleš še bolj. »Kaj bo, kaj bo? Svetujta, pomagajta mi!«

»Pst, tiho«, sikne v tem hipu Janče ter pokaže na cesto, kjer sta se lesketali v solnčnem svitu puški dveh orožnikov, ki sta stopala uprav mimo Kolenarjeve hiše. — »Po-me gresta«, dé obupno Aleš, a ne vé, kaj in kam bi.

»Pst, tiho, pravim, da te ne opazita«, ukazuje Janče šepetaje. »Moja skrb je, da te rešim. Pridnik, zasloni za trenotek duri! — Aleš, urno v to-le veliko kad!«

Prej, kakor bi si bil kdo mislil, bil je preplašeni mladenič v velikanski kadi, ki je bila do polovice napolnjena z vodo; v njej je namreč Pridnik namakal

trte, da je ž njimi povijal obroče. Prav nič se ni bal Aleš vode, marveč najrajši bi se bil skril pod njo. Gospodar pokrije kad z velikim pokrovom, potem

Miečislav kardinal Ledóchowski, prefekt Propagande.

pa se začneta z Jančetom pogovarjati, prav kakor bi se ne bilo nič prigodilo, o Cekinčku, da leto in dan ne bode stočil toliko, kakor je na Vidovo nedeljo.

Orožnika sta prišla med tem skozi vas in prikorakala prav do Pridnikove delalnice. Jančeta sta dobro poznala, zato sta se nekoliko ustavila pri vratih. »No, brez krvi se pa ni mogla končati Vidova nedelja. Ne vem, kaj bo s Florijanom; nevarno rano ima na glavi.« Tako je pripovedoval prvi izmed orožnikov.

»Kaj se hoče«, odvrne mu Janče muzaje se, »nesreča ne počiva nikoli: sedaj jo je iztaknil Florijan, drugič pa utegne doleteti koga drugega.«

»Ti praznuješ še danes, ker si tako vesel«, dé prvi mož pravice; njegov tovariš pa pristavi: »Sedaj dopolnjuje včerajšnji dan.« Potem pa sta naprej korakala. Janče in Pridnik sta težko zadrževala glasen smeh. Ko sta se onadva skrila za prvo hišo, tolkel se je Janče z obema rokama ob kolena, tako dobro se mu je zdelo. Toda, da bi se ne izdal Alešu, govoril je vmes: »O ti spak ti — od prahú, koliko se mi ga nabere v hlače, kar ven ga ni spraviti!«

Kadar se praznuje tak dan, kakoršen je bila Vidova nedelja, godé se po noči rade kake nerodnosti. Zato sta prišla orožnika iz sosednjega, kake pol ure oddaljenega trga še ponedeljek popoldne pogledat v Lipovo. Tudi sta hotela preiskati, kako je bilo s Florijanom. Ustavila sta se pri Čekinčku, kjer se je najlože zvedelo kaj takega. Slapov Janče je to že naprej slutil in brž porabil priliko, da bi jo Alešu zagodel. Skrivaj se mu je posrečilo že dopoldne prikrasti se do njegove obleke, katero je pri Pridniku nalašč potresel s prahom rdeče opeke. Pridniku — tega ni treba posebej poudarjati — povedal je vse, kako namerava ostrašiti Aleša. Sodil je pa tako-le; Danes skoro gotovo prideta tudi orožnika. Ako ne prideta, tedaj bodem pa tako govoril, kakor da hodita

po vasi in nekoga iščeta. Aleš pride, kakor je rekel, ob petih po posodo k nabijalcu. Jaz ga hočem spraviti v Pridnikovo kad — tako ali tako. Rdeča obleka bode pomagala.

Kako se mu je naklep obnesel, čuli smo ravnokar. Tudi pogovor se je slučajno tako izvrstno razpletel, da je Alešu gotovo kropa prilival: mislil je namreč, da vse nanj meri.

Ko sta zarotnika mislila, da se je Aleš dovolj pokoril za svoje nepremišljeno bahanje, odkrijeta kad ter mu velita, naj gre ven, češ, nevarnost je za sedaj minula. A jetnik v kadi si ni upal na dan, dasi je bil ves moker, nekaj od vode, v kateri je čepel, nekaj od potú, ki ga mu je napravljajal strah.

»No, Aleš, dovolj si 'krščen'«, dajal mu je Janče poguma; »nobeden v Lipovem še ni bil tako. Le ven na svetlo! Vidiš, obleko sem že otresel. Sicer pa nič strahú! Florijan se je sam pobíl, saj ga nisi ti! Kako ti pa na um pride, da bi ga bil ti stepel? Ali morda nisva šla sinoči skup domov?«

Zopet je stal Aleš kakor okamenel v kadi, a venkaj si še ni upal.

»Zjutraj si se prehitro ponašal«, pristavil je Pridnik, »zato je sklenil Janče, tvoj sedanji prednik, da te bode primerno kaznoval. Ker sta po naključju prišla orožnika v vas, posrečilo se mu je prav izvrstno. Kaj si pa tako lahkoveren? Tebe nista iskala, saj si slišal, da te ni vzel nihče v misel. Torej hajdi ven iz kadi!« — Aleš si je oddahnil, poskočil iz kadi — a vse je teklo od njega.

»Kakor mokra miš«, krohotal se je Janče; Pridnik tudi ni mogel drugega; naposled se namuzne še Aleš, saj to mu je kazalo v tem slučaju še najbolj.

»Ta dva dneva bom pa pomnil«, pristavil je, »vaju pa še bolj. Janče, Janče! ti si zares vseh muh poln! Kako jo je

izvil ta nepridiprav! Toda sedaj pa brž po konja in urno v Javornico, oče bodo že gledali!»

»Ali si kaj hud?« popraša ga Janče.

»Kaj bom zlomka hud«, odvrne Kolenarjev sin, jezeč se sam na-se, »in čemu bom jezen? Saj sem dovolj ne-spameten, da se baham s stvarjo, o kateri nič ne vem. Dvakrat pa si lahko rečem prismoda, ker vse brž verjamem, kar mi kdo natveze. O ti preklicana reč ti, danes sta me pa dala! E, naj bode, haha!« — In brž jo je s pomijakom in čebrom zavil proti domu.

»Čakaj!« dejal je Janče, »grem še jaz s teboj, da nesem obleko nazaj.

Kar pa se je tukaj zgodilo, ostane med nami; na to se lahko zaneseš!«

»Med nami!« pritrjeval je tudi Pridnik.

Alešu je bilo čimdalje lažje pri srcu, samo moker je še bil. Janče mu je napregel voz, sam pa se je preoblekel, kakor bi bil kvišku pogledal.

»Dobro poženi, da ne bo ta čas seno odjenjalo; no, sicer pa še ni tako pozno.«

»Hi, šarec!« — in Kolenarjev Aleš je podil, da se je vse kadilo za vozom. Po potu pa mu je vedno šumela po glavi narodna:

Res, pijanost je nemarnost,
Oh, nikoli prav ne st'ri!

Dvojen spomin.

Nakitil s sliko drágo stan
Oskromni svoj sem neki dan.

Spomin na daljni dom in rod
Dramíta mi, Ciril-Metod! —

Neštetokrat poslèj mi vid
Do slike spè na béli zid.

Nebrójen se od srca tih
Utrga mi ob sliki vzdih.

Na dom spomin sta mi in rod,
Ciríl svetnik, svetnik Metod.

Spomin sta mi na tujih tleh
Zvestôbe skálne do obeh!

M. O.

V rôdni vási...

Ali čuješ, srce moje?
Sredi ljudstev, zêmlje tuje
Glásno pesem aleluje
Človek in priroda poje.

V cvetje pesem svet odela,
Stvarstvo vse nje glas pretresa,
Dom so večna ji nebesa,
K nam od zgôraj je prispela.

Na peróti se nagníla
K zemlji pesem-tolažníca,
Da solzé otrè ji z lica,
Máterinski jo vzljúbíla.

Téšit bóli, rane léčit
V zemske je prišlá domove,
Rešit iz okov robove,
Ves človeški rod osréčit. —

Kvišku torej, duša moja,
Sredi ljudstev, zêmlje tuje!
Pesem bódi aleluje
Sreče pesem tudi tvoja!

Kličem . . . v prsih zopet glási
Mlada, srečna se mi duša:
Ne v tujini — ona sluša
Alelujo — v rôdni vási . . .

M. O.

Smrt — nevesta.

Balada.

Kaj gledaš sanjavo, deklica zala?
Veselo zalivaš gredice, to vem!
Na tihem ugiblješ, katere cvetice
Najbolj se prilegajo črnim lasém.

»Šivilje ti šivajo krilo poročno,
Že tretji te čaka v cerkvi oklic.
A jaz ti povem: ne bodeš nosila
Ni krila ni venca iz téh cvetic.«

»Tvoj ženin je včeraj v visoko planino
Odvriskal z grajščakom drznim na lov.
Tam gôri je našel drugo nevesto,
V dolino ne bode ga več domov.«

Kri šine dekletu v nežna lica,
Neverno pogleda ženo in dé:
»Jaz dobro poznam družice planinke,
In méne poznajo dobro oné.«

»Kar ti govoriš mi, bleda neznanka,
Tegà ne verjamem, to grda je laž.
Ti nisi hodila po naši planini
In mojega ženina ti ne poznaš.«

»Planinka sem včasih in zopet dolinka,
Po mestih hodim in gorskih vaséh,
Pri starih in mladih, ubožnih, bogatih
In znana sem tudi pri — lepih ljudeh.«

»Hitela sem davi na vašo planino
In tam poljubila njemu obraz.
Kaj mari je méni tvoja zvestoba:
Od danes njegova nevesta sem — jaz.«

Zasmeje se glasno deklica ženi:
»Kakó naj te ljubi moj ženin, kakó?
On naše vasi je najgorši mladenič,
A tvoje obličje je blédo, suhó.«

* * *

Izgine, ko trenil bi, bela žena,
Nvesto objame prečudna žal . . .
Grajščinski logár ji pride povedat,
Da davi njé ženin je v brezdno pal.

A. M.

Slovenska domovina.

Ljubi ljubi gnezdo, v katerem
se je izvalil, zver ljubi ležišče,
na katerem se je vzgojila, in
človek ljubi svoj dom. Dom
ljubiti vелеva nam srce, vелеva
pa tudi narava.

Domoljubja v obče ne pogrešamo pri
Slovencih. Zlasti v naših bridkostih, v
naših bojih, v naših težavah se nam je

očistilo domoljubje, kakor zlato v ognju.
Vendar ni vselej še dovolj živo in
krepko, pa tudi ni vselej umno.

Čim manj je vojakov v boju, tem
pogumnejši morajo biti, da dobé zmago.
Nihče se ne bode trudil za naš dom, ako
se nečemo sami. Zatorej moramo sami
pridobiti in priboriti domovini to, česar
ji treba. Posebno važno je, da bi imeli

Bridka žalost me prešine,
Ko se spomnim domovine,
Vsemu svetu nepoznane,
Od nikogar spoštovane.

S. Jenko.

velika in koristna domača dela, ali — kakor jim po navadi pravimo — podjetja v svojih rokah. Žal, da nimamo Slovenci za to dovolj poguma ali morebiti ne dovolj denarja, da bi sami gradili si tvornice, da bi sami našli in odprli novih virov domačemu bogastvu. Tujci prihajajo k nam, dobé bogate zaklade, porabijo jih v svojo korist in domačine privzemajo k večjemu za delavce. Vsakdo vé, kako je n. pr. z našimi stavbami: večino naših stavb zvršujejo Lah, domačini pomagajo le pri nižjih delih. Prav, naj živé tudi Lah, ker jih je Bog ustvaril! A bridko je, da domačini silijo v tujino, v Ameriko, za tako težavni in nevarni kos kruha. Živeje in umneje bi morali ljubiti domovino, da bi ne delali za druge in stradali sami.

Kakor gmotno, tako smo tudi duševno le preveč v oblasti tujstva. O tem bi se dalo mnogo pisati. Ne rečem, da moramo duševno tuje blago povsodi izpodrivati, mnogokrat nam je lahko v korist. Toda pazljivi moramo biti, da ne zaduši tuja rastlina domačega cveta. Tuje duševno blago moramo rabiti tako, dejal bi, kakor rabimo palice za vinsko trto ali za fižol: bodi nam v podporo, nikakor pa naj se ne košati in vlada!

Ljubezen do domovine nas mora siliti, da ji pridobimo spoštovanje tudi med tujci. Zato jo pa moramo sami poznati in spoštovati. Kar je domačega in res dobrega ali veljavnega, tisto spravimo na dan, popišimo, naslikajmo, da vidimo sami, pa da vidi tudi svet. Dasi smo majhen narod, vendar imamo od Boga obilo darov, katere je treba le umno porabiti. Slovenec je v obče zdrav in krepak po telesu, kar se mu vidi na čednem licu in vitki rasti. A tudi dežela njegova je lepa, večinoma rodovitna. Gore in planjave, reke in morje, vinske gorice in žitna polja — vse

imamo. Koliko razlik je tudi po slovenskih deželah v značaju in govorici ljudij! Od Murskega polja pa do Jadranskih bregov — koliko raznih šeg, navad, govoric! To je za nas jako ugodno, to nam je namestu večjega števila. Saj ne odločuje samo velikost narodova. Ali je tiček kraljiček manj vreden, kakor veliki jastreb ali debeloglava sova? Če smo tudi majhen narod, pa imamo vendar naroden značaj, narodne posebnosti in prednosti, narodno individualnost, in to je odločilno. Treba je, da se tega zavedamo, da spoznavamo sami sebe, da razvijamo in izpopolnjujemo, kar imamo, da napredujemo po svoje na katoliški podlagi, vedno pa branimo vso svojo last proti nasprotnikom: ako tako delamo, tedaj zvršujemo svojo narodno dolžnost, tedaj ljubimo svoj rod umno.

Torej na dan, kar je v naši domovini lepega in zanimivega! Iščimo, nabirajmo, spravljajmo! A učimo se tudi ceniti! Ni zato slabo, ker je naše, ampak prav zato je dragoceno.

Namenili smo se, da bomo opisovali in proslavljali slovensko domovino v posebnem oddelku našega lista, da tem bolje izrazimo njegovo načelo, delati za dom. Ozirali se bomo na vso domovino slovensko, bodisi v katerikoli deželi, da izrazimo s tem njeno skupnost in jedinstvo. To je tem lažje, ker smo malone vsi Slovenci v jedni državi, in se torej tem lažje izraža medsebojna vez in naša skupnost pod žezlom našega presvetlega cesarja. Prav zato lahko preziramo, da smo Kranjci, Štajerci, Primorci in Korošci, ker se zavedamo, da smo Slovenci in se veselimo, da smo Avstrijci.

Obrnimo se najprej na prijazno zeleno Štajersko!

Uredništvo.

Konjice.

Miserere Feistriz,
Ora pro nobis Gonobiz,
Cilli heißt aber a nix.

Stara pesem.

Konjice, nemški nekdanj »Ganowitz«, sedaj »Gonobitz« imenovane, so zal trg ob bregovih blagosodne Dravinje v južnem vznožju košatega Pohorja. Deželni zbor štajerski je sklenil, da že letos zgradi prvo železnico z ozkim tirom od Poljčan (ob južni železnici) do Konjic. Morebiti se pa še premisli ter izvoli navadni široki tir in napravi železnico vsaj do Vitanja, če ne še naprej proti Koroškemu. Tako bi se nekoliko zacelila globoka rana, katero so vsekali Konjicam oni kratkovidni sebičneži, ki so nekdanj z velikimi žrtvami odrinili južno železnico daleč proč od Slovenske Bistrice in od Konjic, jedinih poštnih postaj med Mariborom in Celjem. Saj so Konjice in Slovenska Bistrica skoro v premi (ravni) črti med Celjem in Mariborom; železnična proga mimo obeh trgov bi bila krajša, kakor je sedanja. Res, da se Konjice lepo razvijajo, a koliko bolj bi cvetle, da bi jih bila južna železnica že pred 46 leti objela in pritislila na svojo stran, kakor Maribor in Celje! Naša slika (na str. 249.) kaže nam glavni trg konjiški, in sicer od severa proti jugu. Tako ga vidiš, ako se pripelješ iz Slovenske Bistrice in jo zaviješ na desno po senci mimo »Jelena« proti Celju. Po glavnem trgu prideš na »cerkveni trg«, na katerem stoji nadžupnijska cerkev sv. Jurija. V njej je prejel poleg drugih odličnih rodoljubov premil. gosp. dr. Mihael Napotnik, knez in škof lavantinski (dné 20. septembra 1850) sv. krst. Že po vitkem zvoniku, ki gleda visoko črez vse hiše, sklepaš, da je ta hiša božja tudi znotraj lepa. Nepozabni nad-

župnik Jože Rozman, in hkrati njega darežljivi župljani so storili neizmerno veliko za umetelno prenovljenje te starodavne gotiške cerkve. Za cerkvijo stoji šestrazredna ljudska šola, vstric nje pa jednonadstropna kapelanija z vrtom. Nekoliko više na južno stran se vzdiguje nadžupnijski dvor, ki že od 17. febr. t. l. žaluje po svojem poslednjem gospodarju, po Rozmanovem in Ulagovem nastopniku, po rajnem g. nadžupniku in dekanu Francu Mikušu.

Ako jo ubereš s cerkvenega trga naravnost proti Konjiški Gori, ki ti na podobi kaže svoj vrh, prideš do gostoljubnega gradú svetlega kneza Hugona Verijanda Windisch-Grätz-a. Na podobi se pa ne vidi grad in tudi ne uradniško poslopje. Nekdanj je bil ta grad last »belih menihov« kartuzijanov, ki so imeli onkraj Gore svojo najstarejšo naselbino v našem cesarstvu, staroslavni »Zajckloster«. Od nadžupnijskega dvora proti vshodu gre okrajna cesta v Žiče, kjer se združi s svojo sestro, ki pride skozi Tepanje iz Oplotnice in Čadrama. Obe cesti skupaj vežeta gornjo dravinjsko dolino s Poljčanami, Slatino in po najkrajši poti koroško s hrvaško zemljo. Ako ogleduješ stavbe na levi strani slike, zapaziš cerkvi nasproti visoko hišo, ki je bila lastnina rajnega dra. Dragotina Prusa, zdravnika, rojaka in iskrenega narodnjaka konjiškega. Sedaj je last njegove tete, gospe Jozefine Prusove, vdove po ravnotako prerano zvenelem odvetniku dru. Antonu Prusu. Ta je imel svoj dom v stranski ulici zadaj za Dragotinovo hišo. V onem dolgem poslopju s štirimi zidanimi okni na strehi so spravljene pisarne c. kr. okrajnega sodišča in c. kr. davkarije; okrajni zastop konjiški shaja se pa v poleg stoječi občinski hiši, nad katero se leskeče trški grb s konjičkom belcem v

sredini. V občinski hiši ima tudi »okrajna hranilnica« konjiška svoje blagajnice, med tem, ko nadepolna »Posojilnica« posluje mestni hiši nasproti, v hiši okoličanskega župana. Kar posebno diči Konjice, to je lepo obzidani in z akacijami obsajeni potok, ki izvira tik konjiškega gradú ter preskrbljuje ves trg z najboljšo pitno vodo. V najnovejšem času so obnovili Konjičani vitko soho brezmadežne Device Marije na cerkvenem trgu in nad trškim potokom umetelno sestavljeno znamenje sv. Florijana, katerega Konjičani od nekdanj goreče častijo. Poprejšnja leta so dajali Konjičanom njihovi obširni vinogradi lepih dohodkov, sedaj dobivajo svoj živež večinoma z jako rodovitega polja in pa od vsestranske kupčije, ki se utegne še bolj oživiti, če bode nova železnica zvezala Konjice s svetovnimi cestami. Prijateljem domače zgodovine naj še naposled povem, da je stal Tattenbachov sloviti grad na zapadni strani trga, visoko nad podružnico sv. Ane, kjer je skupno grobišče, in kamor nosijo Konjičani svoje drage rajnike k poslednjemu počitku.

J. Voh.

Železniki.

Lepi, potaplajoči se ladiji, kateri preté sovražni valovi morjá, zdi se mi podoben trg Železniki na Gorenjskem. Oddaljen je od Škofje Loke kake tri ure hodá. Razteza se po ozki dolini v vznožju mogočnega hriba Pečane ali Rakitovca skoro četrť ure na dolgost ob reki Sovri. V njem prebiva bistroumno, delavno in bogaboječe, toda zadnji čas zaradi neugodne mu osode večinoma ubožno ljudstvo, ki se peča z želézarstvom. Čisti, ostri zrak, bistro vode in bližnji svetlozeleni bukovi gozdi privabijo poletu včasih kakega odličnega tujca v tihi gorski kraj. Pozimi

je pa todi bolj žalostno, ker mnogo hiš tri mesece ne vidi solnca.

Delé se Železniki v tri dele: Rácovnik, Trnje in Gorénji Konec. Ves trg šteje 135 hiš, ki so večinoma zidane, bogatejše so pokrite s ploščicami. Prebivalcev so našteli nedavno le dober tisočak. Najlepši je srednji del: todi je baje rastlo v starih časih samo trnje, a dandanes ga krasita dve cerkvi, namreč župna cerkev sv. Antona puščavnika, katero nam kaže natančna slika v tem listu, in podružnica svetega Frančiška Ksav. na Logu zraven Trnja. Rácovnik in Gorenji Konec je pa vredno ogledati si zaradi velikih fužin in plavžev.

Že v starodavnih časih so ljudje topili rudo blizu Železnikov, kar pričajo kupi stare žlindre na Štalici. O železniških fužinah nam pa prvo poročilo govori še-le iz l. 1348. Pri njih so se naselili Frijulci: Giacomo, Zhab, Muron in Monfiodin, ki so prišli, kakor trdi ljudska pripovedka, iz Palmenove in tu sezidali prvo hišo, Palmado, kakor se še sedaj imenuje. Slučajno nam prav to hišo prvo predstavlja slika: stoji ob vodovodu. Kup hlodov kaže, da je zraven nje tudi žaga. Motil bi se pa, kdor gleda na sliko, če bi menil, da cerkev leži više, kakor ta hiša. Obe sta na ravnem v dolini. Vidi se zaradi tega cerkev, kakor da bi stala na višavi, ker je bila napravljena fotografija, po kateri je posneta slika, z višega kraja, najbrže z brega nad Palmado.

Pred letom 1348: zastonj iščemo v zgodovini sledú o Železnikih. Urbarij loškega gospostva frizinških škofov, pod katere je spadala v najstarejših časih vsa okolica, molči l. 1318. o njih še popolnoma. Kmalu potem so se pa Železniki zaradi rudnikov in plavžev naglo dvignili in razširili. Škofje so obsipali Železnikarje s pravicami in

sloboščinami. Tudi ko so v 16. veku Železniki dobili cesarja za svojega gospodarja, ni se jim godilo slabo. Zasloveli so daleč po svetu po železu in žeblih. Govoré naj številke. Delalo se je v dveh fužinah, dveh plavžih, petih fužinicah in kovalo po mnogih vigencih pri 110 ješah. Gro-

deljna napravili so po tri, in železa po štiri tisoče centov na leto. Barigljic žebļev se je izvozilo vsako leto okrog štirih tisoč komadov, in zanje priromalo denarja do blizu sto tisoč goldinarjev. To so bili za Železnike zlati časi, od katerih prebivalcem ni ostalo drugega, kakor nekoliko vrojenega ponosa in mnogo spominov na srečne dni. Ko so postavili na Laškem visoko carino in posebno, odkar so se začeli izdelovati žični »štifti«, pojenjala je kupčija s kovanimi žebļi, in propadati je jel kranjski železarski obrt. Še celo ne-

kđaj tako živa žebļarska trgovina na Turško in v Srbijo je opešala. Zadelo so ti denarstveni udarci Železnike tako bridko, da so od l. 1800. do danes izgubili tisoč prebivalcev, to je polovico. Domačini hité za kruhom iz doline. Nekaj si jih je že dobro opomoglo drugodi, ker so se bili doma

pri trdem kladivu navadili pridnosti. V Trstu, Reki in Ljubljani se je udomačilo in obogatelo že lepo število veljakov, ki so bili krščeni pri krstnem kamenu sv. Antona na Trnju.

Omenimo naj še, da so radi dajali Železnikarji, dokler jim je šlo bolje,

Železniki. (Po fotografiji.)

svoje sinove v šolo. Nekateri so dospeli do odlične stopinje, n. pr.: nj. vzvišenos Anton Pflieger vitez pl. Wertenau je bil c. kr. državni konferenčni svétnik na Dunaju, dalje je znana cela vrsta dvornih in sodnih odvetnikov, kakor: Gašpar Levičnik vitez pl. Glomberg,

dr. Semen, dr. Homan, dr. Eberl, dr. Crobath in dr. Globočnik. Rodovini Globočnikov in Levičnikov štejeta še danes svoje zelo častne zastopnike med višjimi stanovi.

Jedini kraj, kjer nahajajo Železnikarji tolažbe v sedanjih hudih časih, sta njihovi lepi cerkvi. Podružnica sv. Frančiška na Logu je bila sezidana l. 1730. Okrog nje leži pokopališče. Še lepša, v resnici veličastna je pa farna cerkev sv. Antona, ki je bila po načrtu stavbarskega mojstra Faleschinija dodelana l. 1874. ter posvečena od škofa Vidmarja na „žegnansko nedeljo“ istega leta. Čast. g. župnik Jakob Mrak si je zaslužil s to zgradbo venec slave. Caral je skoro, da je nabral zanjo v nemilih časih nad sedemdeset tisoč goldinarjev. Seveda so ga podpirali domači in tuji dobrotniki. Krasni, vitki zvonik, dvigajoč se nad lepim pročeljem, nosi troje ubranih zvonov. Škoda, da na naši podobi še niso napravljene vse olepšave pročelja, ki so se dovršile v poslednjih letih. V dolbinah nad trojnim vhodom stojé kameniti kipi, ki predstavljajo Zveličarja sveta in ss. brata Cirila in Metoda. Umetelno jih je izklesal kipar Zajec. Vstop v ladijo človeka nenavadno presune zaradi mogočne cerkvene višave, ki meri 8 sežnjev; zaradi tega je ta hiša božja izredno veličastna. Cerkev je 18 sežnjev dolga in 10 široka. Lepe klopi, novi stranski oltarji, okrašene orglje in mnogi kori ob straneh ji dajejo nekako gosposko lice. Na Kranjskem ni dobiti na kmetih lepše cerkve — tako sodbo izrekajo njeni obiskovalci. Nad vse jo krasi tabernakelj iz belega kararskega marmorja z vrati, pozlačenimi v ognju. Izdelal ga je po vseh predpisih umetelnosti znani mojster Vurnik iz Radovljice. Nad njim

visi med kipoma sv. Petra in Pavla velika in izvrstna slika sv. Antona puščavnika. Zvršila jo je Wolfova spretna roka. Svetišča stene in svod pa je lani poslikal s podobami na presno akademični slikar Grilec. Pač bodo hodili vedno z veseljem v to cerkev ob nedeljah in praznikih, kakor doslej, domačini in kmetje tudi iz sosednih vasij.

Na levo pred cerkvenim pragom zakriva šolsko poslopje tretji vhod v lopo; malo pred njim stoji župni dvorec. Nad šolo, tik cerkve, čepi kapelanija na griču, ki se imenuje »Kok« (znabiti bolj prav Kovk ali Kolk). Sezidal jo je sedanji mengeški župnik J. Zorec.

Précej nad kapelanijo se vidi vas Škovine, katera se je pred šeststo leti imenovala Sovrske Njive. Spada pa že v selško župnijo.

V Železnikih so ustanovili župnijo še le 12. februvarja l. 1622. Po mnogem trudu in brezštevilnih potih je dobil zanjo dovoljenje fužinar Jurij Plavec od patrijarha v Vidmu. Pravijo, da je moral po Sovri jahaje prinesiti domov ustanovno pismo, da ga niso zasledili in ubili sovražni Selčani, ki bi bili radi obdržali Železnike v svoji župniji.

Upajmo, da se v kratkem zopet zasveti nekdam slovečim Železnikom dan sreče in procvita, in da jih ne bode popolnoma uničilo pogoltno tekmovanje neugodnih razmer v naših dneh. Morda bode kdaj znal in hotel kak bogat rojak (ali pa država) porabiti izvrstne vodne sile in pridne roke Železnikarjev, in sezidati na tem kraju druge tovarne. O, da bi dobili dobri ljudje zopet potrebnega zaslužka, da bi se jim zvedrilo tužno lice! Samo tega nas varuj Bog, da bi te moje želje ne uslišala židovska lakomnost! Bogati rojaki, ne zábite Železnikov!

A. Koblar.

Na jutrovem.

(Potopisne in narodopisne črtice. Spisal dr. Fr. L.)

(Dalje.)

Aleksandrija je dandanes mesto večinoma mladega lica. Hiše, naprave, zavodi, svetišča — so narejena po novi šegi. Ostankov iz preteklosti je jako malo. In vendar je doživelo to mesto nekdanje zlato dōbo, kakor malo drugih mest, in zapisano je v listih svetovne zgodovine z debelimi, pomenljivimi črkami. Nikakor ne nameravam pisati njega zgodovine, pač pa bodo zanimale čitatelje nekatere značilne črtice iz dogodeb, ki so se vršile v tem mestu.

Ime našega mesta vzbuja nam spomin njegovega ustanovnika. Aleksander Veliki, kralj macedonski, je prišel v Egipt, pridobil mahoma deželo in ukazal, naj se sezida mesto poleg egiptovskega kraja Rakotisa l. 332. pr. Kr. Zidal je je Deinokrates umno, spretno in veličastno. Prvotno mesto je bilo nekoliko bolj proti jugu, nego je sedanje, zakaj polagoma so zasipali morje ob bregu, in tako se je pomikalo mesto proti severu, kakor se je umikalo morje. Ko je umrl Aleksander Veliki l. 332., dobil je oblast v Egiptu njegov poveljnik Ptolemej, sin Lagov. Ta je izbral Aleksandrijo za glavno mesto svojega kraljestva. Odslej so egiptovski kralji, Ptolemejci ali Lagidi, povzdigovali in povečevali svoje prestolno mesto, da je bila Aleksandrija res kraljica morska, kakor v poznejšem času Benetke. Gradili so krasne palače, templje, stavbe ob pristanišču; napravili so v mestnem delu Bruchion-u velikansko knjižnico, ki je obsegala 700.000 zvezkov. Ulice po mestu so bile ravne, kar priča iz-

kopavanje, velik je bil trg (emporion), nekak čudež pa je bil svetilnik na otoku Faros, ki je bil neki — kakor pravijo — visok 180 m. Potemtakem bi ga izmed stolpov presegal samo Eiffelov stolp v Parizu. Tedaj so se Aleksandrijci zabavali po raznih veseliščih, hkrati pa se pečali z vedami, zlasti z modroslovjem, računstvom, zemljemerstvom in zvezdoznanstvom. Redkokdaj je bila kaka vlada tako udana in prijazna znanstvu in učenjakom, kakor so bili Ptolemejci v Aleksandriji. Poleg knjižnice je bil »muzej«; to je bila velikanska naprava za učenjake. Tukaj so imeli skupne obede, tukaj so bivali v posebnih oddelkih, tukaj so predavali o vedah vpričo mladeži; celó kralji sami so jih hodili poslušat. Za druge reči jim ni bilo treba skrbeti, kakor za znanstvo. Tako je bil muzej nekak raj za učenjake in pisatelje.

Zato je pa veda v Aleksandriji zares napredovala in cvetla. Kdo ni že slišal o računarju ali matematiku Evklidu, ki je živel o. l. 300 pr. Kr.? Prav tako je tudi imeniten Apolonij iz Perge. Znani Arhimed, ki je znal tako dobro ceniti prirodne sile in dognal marsikatero resnico, učil se je v Aleksandriji. Eratosten je bil imeniten zemljemerec in računal, koliko meri obseg zemlje; naredil je zemljepisno karto cele zemlje, kakoršno si je mislil sam, skoro na tak način, kakor jih izdelujemo dandanes. Aristarh je bil računar in zvezdoslovec; hotel je izračunati, kako daleč je solnce od zemlje. Nad vse sloveč zvezdoznanec pa je bil Hiparh (Hipparchos); on je naredil natančen popis zvezdâ, preračunal je pravo dolgost

leta in spoznal veliko izprememb, ki se godé vedno na nebu. — Zraven znanstva je cvetla tudi umetnost, če tudi ni bila tako krepka in živa, kakor nekdam pri Atencih.

Potemtakem ni čudno, da so imeli v Aleksandriji tudi grško prestavo svetega pisma stare zaveze. Posebno kraljevo poslanstvo je šlo v Jeruzalem, da bi dobilo od velikega duhovnika pravo sveto pismo. Veliki duhovnik Eleazar je poslal 72 Judov v Aleksandrijo, ki so tukaj preložili celo sveto pismo na grški jezik. Marsikaj pripovedujejo, kako čudovito je bil dovršen ta prevod; izvestno je pa to, da so ga jako cenili, skoro tako, kakor pravo sveto pismo v hebrejskem jeziku.

Mnogo drugega bi se dalo še povedati o tej zlati dôbi aleksandrijskega mesta. Toda prišli so tudi žalostni dnevi, ki so je pahnili v nesrečo.

Res so skrbeli Ptolemejci za Aleksandrijo, a mnogi so bili tudi malovredni vladarji, in zlasti v poznejših časih so bile na dvoru velike homatije, in vladala je popolna razbrzdanost. Rimljani, ki so bili takrat jako mogočni, posegli so takoj v zmešnjave in postavili kralja Ptolemeja XII. pod rimsko varstvo l. 52. pr. Kr. Izmed tedanjih imenitnih oseb je skoro najbolj znana egiptovska kraljica Kleopatra, rojena l. 69. pr. Kr. Ta ženska je bila pravi vzor zapeljivosti, ženske poželjivosti in hkrati zunanje lepote. 17 let stara se je omožila s svojim bratom Ptolemejem Dijonizijem in potem ž njim, ali bolje nad njim vladala. L. 48. pr. Kr. v jeseni je prišel v Aleksandrijo največji rimski vojskovo, Julij Cezar. On, ki je zmagal brez števila sovražnikov na zapadu in vshodu, bil je premagan od Kleopatre in zašel kakor pijan v njene mreže. Slavni vojskovo je bil čisto v njeni

oblasti in se klanjal njeni lepoti. Ko je padel Kleopatrin prvi mož in brat v boju, postavil jo je Cezar za neodvisno kraljico egiptovsko, dal ji njenega mlajšega brata za moža in sovladarja, a sam živel ž njo nikakor ne častno in pošteno. Tudi v Rim je vleklo prevzetno kraljico, toda tukaj ni bilo zanjo pravega življenja, zlasti ne, ko so Cezarja umorili. Svojega drugega moža je bila kmalu sita in ga umorila s strupom. A še boljše si je znala postreči.

Po raznih bojih so si razdelili med-se tedanji rimski svet trije možje: Oktavijan, Antonij in Lepid. Antonij je dobil vshodne dežele. Bil je ta mož sicer nadarjen vojskovo, toda lahko-mišljen. Ko si je utrdil svojo vlado, hotel je uživati in stiskal brez mere svoje podložnike, da je dobil od njih denarja za zapravljanje. Ko je bil v Aziji, klical je Kleopatro na odgovor, zakaj ni poprej dovolj podpirala v vojski treh oblastnežev (triumvirov). Kleopatri je bila ta prilika ugodna; šla je v boj z mogočnim vladarjem vshoda in ga hotela premagati. Kako? V prekrasni ladiji, katera se je lesketala od zlata in srebra, peljala se je proti njemu v mesto Tarz; bila je oblečena kot boginja Venera, slonela je pod čarobnim zagrinjalom, okrog nje so igrali ljubeznivi mali bogovi in mične vile; tako je bila divno lepa, da je vse hitelo gledat to prikazen. Kmalu je bil Antonij popolnoma ujet: pozabil je samega sebe, zanemaril vse opravke, popustil delo in hitel za zapeljivo kraljico v Aleksandrijo. Tu se je pa začelo življenje, za moža sramotno in poniževalno, o kakoršnjem le redkokrat poroča zgodovina.

Čitatelji bi utegnili misliti, da si izmišljujemo, ko bi jim pripovedovali vse, kar nam poročata dva zgodovinarja o življenju na Kleopatrinem dvoru, o

sladki sužnosti mogočnega Rimljana, o potratih, s katero sta uničevala dohodke vzdihajočih podložnikov, in o razkošnosti, v kateri sta se topila v raznih veselicah in zabavah. Ošabni ženski je bilo jako všeč, da je gospodovala nad Antonijem; v resnici udana mu ni bila nikdar, kakor sploh tak značaj tudi ne more biti udan nikomur. Antonij je imel v Rimu odlično ženo, krepko Fulvijo, in ko je ta nagloma umrla, poročil se je z blago Oktavijo, sestro Oktavijanovo. Kajpada se ni zanjo brigal. — Kako je zapravljala Kleopatra, kaže n. pr. to, da je raztopila dragocen biser in napila s tako pijačo, češ, kako drago zna gostiti svoje goste.

Ko je Antonij tratil čas v Aleksandriji, zbirali so se nad njim pogubni oblaki, saj večna pravičnost nikomur ne prizanese. Oktavijan napové Kleopatri, seveda s tem tudi Antoniju, vojsko. Antonij je zbral veliko vojno, Kleopatra pa je dala mnogo denarja in 200 ladij. Pri Akciju (Actium) sta se zgrabila nasprotnika leta 31. pr. Kr. Kleopatra je hotela, da se boj vrši na morju. Dolgo so se bojevali, Kleopatra sama je bila blizu boja. A kar hipoma zbeži s svojo ladijo iz boja proti domu, ker je imela menda občutljive živce, in Antonij — za njo. Kaj takega menda še ni doživel svet. Vojskovojo, ki mora biti na čelu vojske, kateremu je najlepše umreti, ako ne more zmagati, beži iz boja, beži — za žensko. Oženjeni vojaki gledajo brez strahu smrti v obraz, a naš meškužnež hiti za svojo strastjo in pusti, da krvavé njegovi vojaki. Proti Aleksandriji je plula ladija kraljičina, valovi so šumeli, kakor šumé še dandanes, pač tudi v nevolji nad grozno sramoto. Antonij dohiti Kleopatro, sede na zadnji del njene ladije, zakrije svoj obraz z rokami: ni besede ni joka ni iz njegovih

prsij, le strast pluje v njih. Njegovi vojaki pa se bijejo in umirajo zanj. Ko je bila bitka na morju odločena in za Antonija izgubljena, stala je njegova druga vojna na suhem in pričakovala povelja od Antonija za boj, pričakovala, da se povrne njen vojskovojo. Sedem dni so čakale legije, vedno pripravljene, da se udarijo: a Antonij je moral biti v Aleksandriji pri važnejših ženskih opravkih. Naposled se je udala zapuščena vojna zmagovitemu Oktavijanu.

Prav tukaj v Aleksandriji, kjer je leta preživel v sramoti, doletela ga je zaslužena kazen. Blizu mesta se je ustavil sovražniku, ki je šel za njim; a bil je premagan, vojaki so ga zapustili in se udali njegovemu nasprotniku. Vse je bilo zapravljeno: čast, imetje, veselje do življenja. Spoznal je, da ravná Kleopatra ž njim izdajalsko, in sedaj se ga je lotilo kesanje. A bilo je prepozno, pogum je bil potlačen že davno od ženske noge. Kleopatra se ga je hotela iznebiti z lepa in mu dala sporočiti, da je usmrtila samo sebe. Ko je to zvedel, ni maral zaostati za njo, marveč pokazati je hotel jednako srčnost: meč si je pahnil v telo. A ni bil hitro mrtev. V hudih bolečinah je zvedel, da se kraljica ni usmrtila, ampak še živi. Takoj se je dal prenesti k njej in potegniti na vrveh v njeno utrjeno bivališče. Tukaj je umrl vpričo nje, ki je bila kriva vse njegove nesreče.

Kleopatra, ki je bila premagala že dva rimska vojskovoja, upala je, da bode še tretjega, Oktavijana. Potrudila se je z vsemi zvijačami in porabila vso svojo zapeljivost, da bi ga ujela, toda Oktavijan je bil vedno hladen in se ni menil za njene nakane. Tu ji celó pové neki rimski častnik, da jo hoče Oktavijan prepeljati v Rim, kjer bi morala iti med premaganimi in ujetimi

sovražniki med slavnostnim obhodom. To ji je podrlo poslednje upanje, sklenila je usmrtiti samo sebe. Kot kraljica oblečena je pritisnila na prsa strupeno kačo, ki jo je umorila s smrtnim strupom l. 30. pr. Kr. Tak je bil konec poslednje egiptovske kraljice, ki je bila nenavadna oseba po svojih prirodnih darovih, a tudi sijajen vzgled ženske ničemernosti in zapeljivosti. Prav zato sem se pomudil dalje pri njej, ker nam žalostna njena in Antonijeva zgodovina priča, kako nesrečnega storé človeka strasti ali prirodni nagoni, če jih ne kroti in uravnava pamet. In vendar se proglašá neprenehoma načelo, naj se dá človeški naravi prostega duška, naj dela, naj hlepi in teži slobodno po svojem veselju. Še dandanes kažejo ono mesto, kjer je bila Kleopatra poslednji čas; celó grob njen so iskali, o katerem pa ni nikakega sledú.

V teh bojih je tudi mesto veliko trpelo. Ko je bil Cezar v Aleksandriji, in so se mu upirali meščanje, zgorela je velika knjižnica v muzeju. Zato je dal Antonij dragoceno knjižnico iz mesta Pergama prenesti v Aleksandrijo.

Po Antonijevi smrti je bil Egipet v rimski oblasti; rimski cesarji so skrbeli za veliko mesto Aleksandrijo, pa mnogokrat so meščane tudi kaznovali, kadar so se jim zamerili. Cesar Hadrijan (117—138 po Kr.) imenuje v nekem pismu Aleksandrijce lahkomišno in vetrnjaško ljudstvo, ki je malopridno, zabavljivo in uporno.

V tej dóbi, in sicer že v prvem stoletju po Gospodovem rojstvu, je prišlo krščanstvo v Aleksandrijo, kjer se je kmalu utrdilo in celó zacvetlo. Znano je, da je sv. Marka, učenec sv. Petra, učil v Aleksandriji, ustanovil aleksandrijsko cerkev s škofovskim sedežem in tako postavil podlago za pozneje tako

imenitni patrijarhat aleksandrijski. Kakor je bila nekdaž Aleksandrija slavna kot egiptovsko glavno mesto, tako se je sedaj odlikovala po svojih škofih, krščanskih učenjakih in mučencih. V Aleksandriji se je razvila sloveča krščanska šola, v kateri so učili glasoviti učitelji modroslovje, zlasti pa sveto pismo. Tu bi bila prilika, da bi govoril o znamenitih in zanimivih možeh, kakor o Origenu, ki je bil nepresegljiv vzor pridnosti in vnetosti za sveto vedo, o slepem Didimu, ki je pa imel bistro duševno oko, celó o učeni ženi ali devici bi lahko govoril, o svetnici Katarini, ki se je poskušala z najboljšim uspehom s filozofi: pa skoro bi se utegnilo zdeti odveč čitateljem, zato treba prezreti tudi ošabnega Arija, ki je iz Aleksandrije raztrosil med tedanji svet pogubno krivo vero. V obče rečemo le to, da je Aleksandrija po vnanje propadala, kakor je hiral ves tedanji svet, da so jo nekateri cesarji, zlasti Dijoklecijan, hudo stiskali, in da je zaradi tega naposled zatemnela njena veljava. Cesar Dijoklecijan n. pr. jo je oblegal, kakor pravijo, osem mesecev, premagal in potem ukazal moriti meščane tako dolgo, dokler bi njih kri cesarjevemu konju ne segla do kolena. Po sreči se je njegov konj izpodtaknil, padel in pomočil koleno v krvi. Zato je neki ukazal ustaviti grozno morijo. Dasi je to samo pripovedka, vendar nam kaže, da ravnanje cesarjevo ni bilo milostno.

Odkar je bilo razdeljeno rimsko cesarstvo v dve polovici (od l. 395. naprej), pripadal je Egipet grškemu ali vshodnemu cesarstvu. Grški cesarji so storili kaj malo za Aleksandrijo; l. 619. jo je vzel perzijski siloviti kralj Kozroa, l. 641. pa so se je polastili Arabci, katere je vodil Amru, vojskovo Omarjev, in s tem se je začela za mesto najžalost-

nejša dōba. Izgubilo je vse, kar je imelo znamenitega: knjižnico, omiko, večinoma krščansko vero in življenje, in islam — Mohamedova vera — je odslej gospodaril; na mestu križa se je zasvetil na svetiščih polmesec. Na jugu pa se je kmalu potem dvignilo drugo mesto, Kájira, ki je bilo odslej egiptovsko glavno mesto, in Aleksandrija je do cela propadla. Ko se je v novem času, v 15. veku, odprla kupčiji druga pot okrog Afrike, in ko so Turki dobili Egipt v last, ponehala je vožnja mimo Aleksandrije.

Še-le v sedanjem veku se je vzbudilo Aleksandrovo mesto iz tisočletnega spanja. Umni in srčni turški namestnik v Egiptu, Mehemet Ali, je hotel otresti turški jarem in postati samostojen vladar egiptovski. Zato se je potrudil, da je povzdignil svojo deželo, zlasti je skrbel za Aleksandrijo. In napravil je oni 'Mahmudije-Kanal', o katerem smo že govorili, ki je bil glavni vir za razvoj mesta. Razvila se je kupčija, prišli so bogati kupci, zidali hiše, turška sila — jednaka mōri — je odlegla, in ko so l. 1869. odprli sueški prekop, utrdil se je obstanek Aleksandrije, kupčija se je razvila, in zato se ji obeta srečna bodočnost.

Še v novejšem času je imela Aleksandrija dva stara spomenika, izmed katerih je bil posebno jeden sloveč, imenovan igla Kleopatrina. Bila je pa ta »igla« 21 in pol metra visok obelisk¹⁾, ki je stal na nekem dvorišču blizu morja. Zraven njega je bil na tleh drug obelisk, toda precēj manjši od prvega. Oba sta bila stara: neki mestni poveljnik ja je bil dal l. 19. pr. Kr. pripeljati tu sem. Toda manjšega so odpeljali leta 1877.

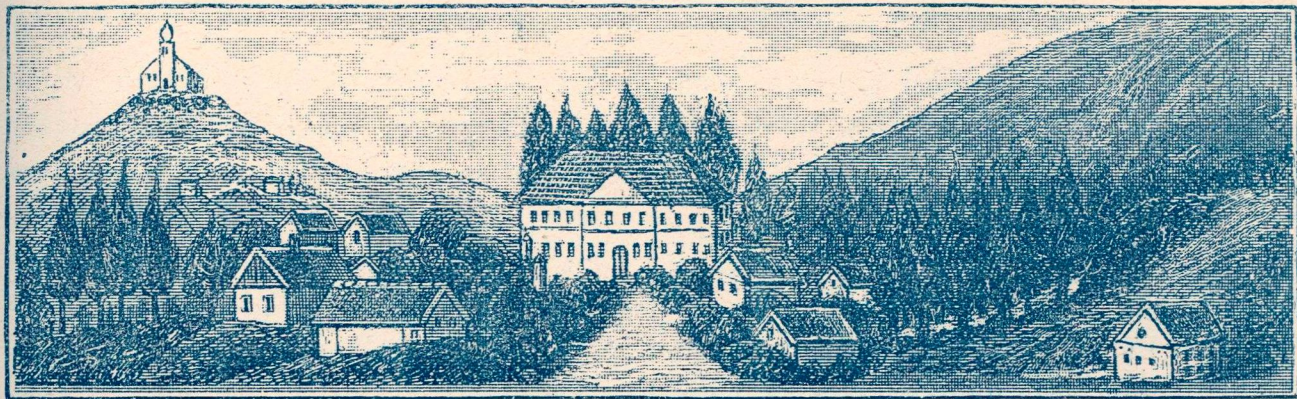
¹⁾ Obelisk se imenuje štirivoglat, proti vrhu zaostren steber.

Angleži v London, večjega pa celó Američani v New-York l. 1880.

A kaj bi govorili o tem, česar ni več v Aleksandriji, ozrimo se rajši zopet v sedanje lice nekdanj tako slavnega mesta! Na severno-vshodni strani je kolodvor železnice, ki gré proti Ramli in Rosetti. Potovalec ne zamudí rad prilike, da si ne bi ogledal vsaj bližnje Ramle, kamor se prav lahko in po ceni vozi. Ob delavnikih gre vsako uro vlak v Ramlo, ob nedeljah pa vsake pol ure.

'Ramleh' se pravi po naše peščeni kraj. Res je svet ob morskem bregu od mesta proti jutru peščen, toda pridnost človeška si je znala pomagati in napravila todi lepe palače za poletno bivanje, prijazne vrtove in zelene zasade. Z železničnega voza vidi potnik zlasti kraljevski grad, ki je pa neki zanemarjen, vidi stare podrtine, potem pa razne palače, med njimi veličastne palme. Svet ima vse drugačen značaj, kakor smo ga vajeni v Evropi, zato se nam tako čudno in novo, vendar pa lepo zdí to, kar vidimo. V mali družbi sem bil v zavodu »Sijonskih sester«, to je nekega francoskega reda, ki ima tukaj šolo in zavod za bogate deklice. Kako lično, čedno in lepo je bilo vse, kar smo videli! Vidi se zavodu, da ni namenjen revnim otrokom. Francoski jezik, francoski živelj ima tukaj največ veljave: to se je lahko videlo na prvi pogled, dasi smo govorili z dvema Nemkama. Sklepal pa sem tudi iz zavoda, da mora biti katoličanstvo po imenitnejših družinah še dokaj trdno, ker sicer bi se ne mogla ohraniti taka naprava. Posebno mi je ugajal vrt. Seveda je treba mnogo delati, zlasti neprenehoma namakati tla, toda rast je res divna. Kdor bi imel tukaj obilno vode, on si ustvari lahko raj iz osušenih tal. (Dalje.)

Trebnica, rojstveni kraj Radeckega.

Grof Radecki, oče naših vojakov.

(Sestavil dr. Fr. L.)

Junak, katerega spomin želé slaviti te vrstice, ni bil Slovenec, ampak Čeh; pač pa je njegovo ime nam Slovencem, zlasti Kranjcem, tako znano, kakor malokatero drugo. Ko sem bil mal deček in nisem umeval niti kaj je vojska, niti kaj je vojskovo, slišal sem Radeckega ime tolikokrat, da mi je bilo čisto vsakdanje. In tako je ne samo v enem kraju, ampak po vsem Slovenskem: Radecki je nam Slovencem prav narodni junak. O njem peva naša narodna pesem, kakor o Lavdonu, o njem se pomenkuje stari vojak, učitelj pripoveduje deci v šoli, pridigar ga stavi na prižnici za vzgled zvestega katoličana, in stara mamica se spominja z veseljem njega, ki je bil v vojski očetovski varih njenemu sinu, saj je bil grof Radecki res oče našim vojakom.

Ne samo za nas Slovence je znamenit Radecki, marveč za vso Avstrijo: saj jo je branil, saj ji je pridobival slavo, saj je bil njen do smrti zvesti sin. Saj so o njem veljale besede, kakor o nadvojvodi Karolu: »V tvojem taboru je Avstrija«.

Zato ni čudno, da se ga je domovina vedno hvaležno spominjala. Češka mu je postavila v svoji prestolnici velik bronast spomenik — kot svojemu najboljšemu sinu. Ljubljana ga je vštela med častne občane in mu postavila leta 1860. v »Zvezdi« prav lep doprski kip na ličen podstav, pod Tivolijem pa je njegov celotni kip, ki posebno zaljša to priljubljeno sprehajališče. In sedaj ima tudi Dunaj spomenik Radeckega: odkrili so ga jako slovesno 24. aprila t. l. Ta spomenik je postavljen junaku nekako v imenu cele države, zakaj stoji pred poslopjem c. in kr. državnega vojnega ministerstva na Dunaju.

Z veseljem se tudi mi spominjamo tega dogodka, ki je nam Avstrijem v ponos in vspodbudo. Najbolje pa lahko razvidimo njegov pomen iz besedij, katere je govoril nadvojvoda Albreht, naslednik Radeckega, gledé na službo in gledé na slavo njegovo, ob tej slovesni priliki, vpričo cesarja samega:

»Vaše cesarsko in kraljevsko apostolsko veličanstvo, najmilostivejši gospod! Po smrti nepozabnega maršala grofa Radeckega je bila splošna želja, posebno onih, ki so se pod njim bojevali, da se mu postavi spomenik

na Dunaju. Neugodni nemirni časi so ovirali, da se ni zvršila, med tem pa so bile čimdalje redkejšje vrste onih veteranov; še-le pred šestimi leti sta resno pričela delo konjeniški general princ Taxis in fcm. baron Schönfeld.

Od mene poklicani odbor se je navdušeno lotil naloge. Ker je Vaše veličanstvo premilostno dovolilo, da se ta spomenik postavi le s prostovoljnimi doneski, dali ste vsem Švojim zvestim podložnikom priliko, da pokažejo svoja domoljubna čustva v bratovski zlogi.

Iz vseh pokrajin širne države so dohajali nešteti doneski, od bogatih in revnih, starih in mladih, vojakov in občin, tako, da so bili v kratkih mesecih troški popolnoma pokriti. Dunajski mestni zastop je poleg lepega darú dal na izbero prostor za spomenik. Naglašati moram posebno uspešno delovanje ožjega odbora, v katerem je člen gospodske zbornice, Dumba, neutrudno delal v upravnem in denarskem oziru, mojster Zumbusch pa se je z vso ljubeznijo in vsemi svojimi močmi lotil izročene mu naloge.

Spomenik zvestega služabnika petih vladarjev, junaka in domoljuba, očeta svojih vojakov, osivelega zmagovalca v odločilnih bitkah, je sedaj tu dogotovljen ter je ob enem spomenik hvaležnosti in požrtvovalnosti pod žezlom Vašega veličanstva združenih narodov. Radeckegaspomenik naj vsakoga spominja, da je božja previdnost šeststo let avstrijski vladarski hiši v najhujših stiskah vedno naklonila može rešilnih dejanj, ki so hrabre in zveste vojne vodili h končni zmagi, dočim je domoljubje narodov žrtvovalo največje žrtve.

Bog obvaruj tudi v prihodnje vladarsko hišo in njeno avstro-ogrsko monarhijo.

Bog ohrani Vaše veličanstvo do skrajne človeškega življenja meje!»

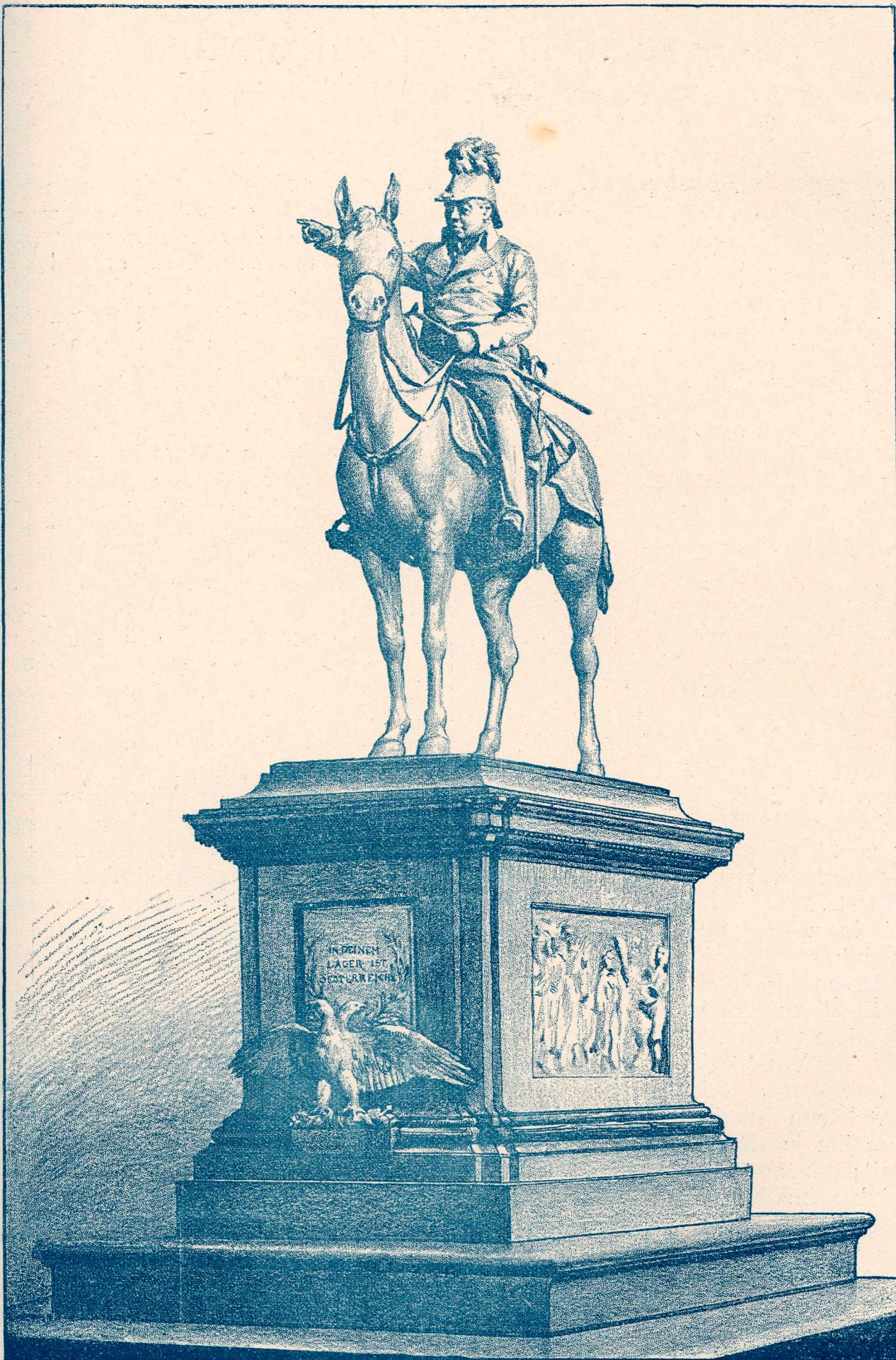
Nato je izpregovoril presvetli cesar sam navdušene besede ter izrazil svoje veselje nad tem plemenitim delom, iz-

rekel odboru zahvalo v imenu vojne in pa zaupanje, da bode ta spomenik oznanjal še poznim rodovom slavo tega junaka. Zagrinjalo je padlo od spomenika, vojaki so streljali, in vojaški škof ga je še blagoslovil. Naposled ga je odbor izročil dunajskemu mestu v varstvo.

Tako je bil odkrit spomenik, ki nam je nekaka tolažba v sedanjih nemilih časih. Saj je bil res vzoren junak on, katerega slavo oznanja bronasta podoba. Pa, ker bomo govorili o junaku pozneje, povemo najprej nekoliko o spomeniku! Radecki je vpodobljen na konju, kakor bi gledal na bojno polje, kjer se bije njegova vojna. Njegov obraz kaže ono starost, v kateri je pridobil največ zmag in bil svojim vojakom »oče Radecki«. Junak s konjem stoji na visokem in lepem podstavu. Spredej pred podstavom razprostira velikanski dvoglavni orel svoje peroti, kakor bi hotel vzleteti. V krempljih ima strelo — znamenje moči. Ta orel znači našo skupno vojno. Nad orlom je v zlatih črkah napis: »In deinem Lager ist Oesterreich«, to je: »V tvojem taboru je Avstrija«. Na dveh podolgastih straneh sta dve vdolbeni sliki (basrelieva): na levi strani junakovi je vpodobljen on sredi svojih generalov, na desni pa sredi svojih vojakov, ko se je dné 12. marca l. 1849. zopet pričel boj, in so ga njegovi vojaki s silnim navdušenjem pozdravili ter mu deli na pokrivalo lovoriko. Poslednja — krajša — stran ima kratki nemški napis: »Maršal grof Radecki, rojen 2. novembra l. 1766, umrl 5. januarja l. 1858.« Ves spomenik je visok 10·4 metra; kip jezdecev je visok pet metrov in pol. Torej se smé imenovati res veličastno delo, ki je dostojno za svoj namen. Spomenik je izdelal Kašpar vitez pl. Zumbusch.

(Konec.)

Spomenik maršala grofa Radeckega na Dunaju. (Narisał Jos. Germ.)

Naš jezik in naša književnost.

(Piše **Fr. S. Lekše.**)

(Dalje.)

»**Pegam in Lambergar.**« Zabavna knjižnica Matice Slovenske. — 1891.

Prejmer začenjam, naj povem, da si tu nikakor ne prisvajam zadnje besede. Tudi ni moj namen, opozarjati samo na jezikovne hibe, temveč povedal bom svoje misli, drugi pa sodite. Škodilo to po moji pameti nikomur ne bo, niti pisatelju, niti čitatelju teh vrstic. Morebiti še koga drugega potaknem — in to je tudi moj namen — da se loti tega dela in dene tudi naše časnike na jezikovno rešeto.

Začnimo s peto stranjo.

»... in po Viru in Dobu so ljudje komaj jezili vodo, ki jim je vhažala v hiše.« Meni se zdi, da pri nas »ki« ni povsod na mestu, kjer stoji, in tako tudi tukaj ne. Jaz bi bil za »katera«; potemtakem: »so... jezili vodo, katera jim je vhažala v hiše«. Zakaj »ki« je nov in prvi in četrti padež moškega spola od »ki, ka, ko«, katero zaima ni več v navadi v ženskem spolu. Kajpada se ne bi tudi glasil »ki«, ampak »ka«. »Dendenes«, piše Šuman (Slov. Slov. nica str. 112), »se rabi »ki« za-se kot oziralno zaima v imenovalniku, v ostalih sklonih se mu pridružuje kazalni j^b v dotičnem sklonu: »mož, ki smo mu dali; mož, ki smo ga videli; mož, ki smo pri njem bili itd.« Tu ne navaja nobene stavke z ženskim spolom. Ljudstvo navadno tu govori: »keri, kiri«, in v navedenem stavku bi reklo: »vodo, kera jim je vhažala«. Kdor se želi še bolj natančno o tej besedi in sploh o nekih zaimkih vpoznati, njihovo etimologijo vedeti, čitaj Škrabčeve platnice »Cvetje« VI. 10, VI. 11. »... Dobro četrt ure od Doba na poti proti Kamniku se skriva za drevjem grad Črnelo, ki se sme prištevati najstarejšim na Kranjskem«... »sme se prištevati« je pač germanizem »dürfte«. Zakaj ne: »... ki se lahko prištev«, ali pa samo »ki se prištev«, ali še bolje

»kateroga prištevajo...«? (Glej »Dom in Svet« 1891, str. 229 »smeti«.) — »V tem času, ko se vrši naša povest, bil je močno utrjen; obdajalo ga je debelo zidovje...« To se mi ne zdi po domače povedano. Bolje bi najbrž bilo tako: »Bil je (t. j. grad) močno utrjen tedaj, kadar se je godilo to, kar tu pripovedujemo, obkoljevalo (okroževalo) ga je debelo zidovje...« »Obdajalo« je pri nas že tako zastarela nemščina, da je večkrat ne čutimo več. Kar se tiče besede »kajti«, pisal je že o njej ta list (»Dom in Svet« 1890., str. 85.) »... kajti se je bal, da ga bode še drago stal spor s silnim vojskovodjo...«, »drago stal« je tudi po nemškem zasukano »theuer zu stehen kommen«. (Glej »Dom in Svet« 1890.) Ne pišimo: »Bilo je lepega popoldne meseca sušca, ko je razkazoval Krištof prijateljema nove utrdbe«, ampak po mojih mislih: »Bil je lep popoldan meseca sušca. Krištof je razkazoval prijateljema nove utrdbe.« — »Njegova veljava in zgovornost sta zmagali«, rekli bi »zmogli«. Tako še pišejo naši predniki, Trubar, Dalmatin i. dr., in dobro bi bilo zopet udomačiti te oblike. Zato tudi ne »peklenska vrata ne bodo premagala« ampak »premogla«. »Vodje« in »vojskovodje« — kaj porečemo? Veliko se je že o tem govorilo, tudi pisalo. Po naših glasoslovnih zakonih je le »voj« in »vojsko-voj« opravičeno. (Glej »Slovan« 1884. in Miklošič Etym. Wörtl. Wien 1886, str. 276. »ved — asl. veda... nsl. vesti... voj dux...«) — »... pri Vitovci...« Kar se pa tiče mestnika, bilo bi najbolje, da se povsodi poprimemo jednake pisave, ali *u* ali *i*. O tem je že pisal ta list večkrat. Tu naj še samo navedem, da je o tem pisal dr. V. Oblak v svoji izvrstni razpravi ponatisnjeni iz »Archiva« (»Zur Geschichte der nominalen Declination im Slovenischen. Separatabdruck aus dem Archiv. Leipzig 1890«, str. 36—50).

Na str. 7. je »dečak« najbrže tiskarska pomota — za »deček«. »Kajti se je bil grozil Ostrovrhar proti vojvodi Albrehtu«, rekli bi: »Zakaj, ker se je bil grozil O. zoper vojvodo A.« Treba, da razločujemo v slovenščini »proti« in »zoper«. Zakaj »proti« se rabi v prijaznem zmislu, »zoper« pa ima sovražen pomen. — »Terjati« se pri nas rabi n. pr.: »koga za denar«. Tu omenjam samo, kar je pisal o tej besedi Fr. Levstik v svoji slovnici (»Die slovenische Sprache nach ihren Redetheilen): »Terjati fordern, betreiben, bedrängen; terjati koga za kaj ist richtig, und falsch das in der Schrift vorkommende terjati (statt hoteti, zahtevati) kaj od koga.« — »Ranjcega« je popolnoma kriva pri nas jako razširjena oblika za »rajni, rajnik«. (Glej »Dom in Svet« 1890, str. 86.) Potemtakem bi rekli: »Ta zahteva za se grofijo kot nečak rajnega grofa.« Kakor je »ranjcega« kriva oblika, takisto je tudi »po ranjkem grofu« str. 8. — »Tra-

gičen« je tujka, katero lahko zamenjamo z »žalostno«. — Namestu: »a kakor zdaj stojé reči, važna osoba je Vitovec«, reklo bi se: »a kakor so zdaj reči . . .«

»Jaz se bojim Vitovca. On ima obširna zemljišča po Ogrskem . . .«, namesto »Po Ogrskem in H. ima obširna zemljišča . . .« Pri nas le prepogosto rabimo »on«. To je po duhu nemškega jezika. Saj je tisti »on« že v glagolu, zato ga ni treba pisati posebej. Kolikokrat se nepotrebno piše in govori »on«. Treba, da pazimo na to nevedé v slovenščino zaneseno tujčevanje.

Str. 10. »Prihiteli sta mati in sestra in oba gosta in pozdravljanja ni hotelo biti ne konca ne kraja.« Ne tako! Zakaj »ni hotelo biti« je po nemško rečeno. (Glej »Dom in Svet« 1891, str. 229.) Saj je lepše in kračje: » . . . pozdravljanja ni bilo konca ne kraja.« Jednako se dá oni »hoteti« še drugodi izraziti lepše in bolje. (Dalje.)

Slovstvo.

HRVAŠKO SLOVSTVO.

Knjige „Matice Hrvatske“ za leto 1891.

(Dalje.)

»Medju svjetlom i tminom« pripoveda J. Kozarac. Zab. knj. »M. Hrv.« CXXXIX—CXLI. Str. 161. Cena 75 kr. — Kdaj zasine Slavoncu prosveta? »Kedar bo gospodar svoje žene i sluga svoje zemlje.« — »Krilata — ali kod nas još nepoznata i malo cienjena rieč, i dokle god ju ne upoznamo mi svi: od orača, koji ju ore, do dostojanstvenika, koji njome ravnaju, dotle ćemo tumarati po ovoj polutmini.« Pisatelj riše slavonsko življenje od slabe strani. Vse tava pa taplje po temi. Glavna oseba v povesti je Jakov Klarić, mož, ki je veliko izkusil, veliko popustil, le sebičnosti ne. Lastna sreča, naj si že pride do nje kakorkoli, ta mu je čez vse. V četrti šoli je padel, poskušal je, kdo vé, kaj vse, na posled postane pa načelnik v »Žabarskom boku«, pa veren izpolnjevalec vladnih migljejev. Po temi tava vsa družba. Njene zastopnike označuje pisatelj precéj ostro. Kakor Gogoljev Či-

čikov, hodi Jakov Klarić od hiše do hiše; kar se je pa pogovarjal tu ali tam, sporoča nam pisatelj v začetku povesti, ter nikomur ne zanesa, ne župniku, ne polkovniku, nikomur ne.

Gospa Malvina zastopa v povesti popačeno ženstvo. Ta žena je sleparila moža leta in leta; mož jo zapodi, družba pa jo sprejme ter se ji klanja, občuduje njeno lepoto; kar ona reče, velja. Gospem pa gospodičnam je Malvina vzor. Kakor se smehlja Malvina, tako se izkušajo regljati tudi one; kakor govori Malvina, tako hočejo tudi one krčiti ustnice. Njej se klanja vse moštvo, staro in mlado, oženjeno in prosto. Vzor njenih sužnikov pa je zdravnik Otokar Vencelj Drapal, rodóm Čeh. Govori pa čudno mešanico, nekaj nemški, nekaj hrvaški, nekaj pa češki; glavni jezik pa je sivemu starčku jezik ljubezni, ki mu ne dá miru ne pokoja. Dasitudi pod oblastjo svoje ostre soproge, vendar se dá pregovoriti od sitnega amorja, da piše nemško pismo na: innigst hochschätzbarste Malwine, s podpisom Ihr hochschätzbarer und liebender V. O. D. Tako je društvo v »Žabarskom boku«, taki so odličnjaki; pa narod? Neveden je: kdor več obeta, njega se oklene.

»Sluga svoje zemlje, krilata rieč!« Značaji so izvrstno, določno narisani, pač pa se ne dá zagovarjati, da se pisatelj premalo ozira na svoj zmoter, da je celota v povesti raznesena, ali da je prav za prav še niti ni ne. Tudi to je pisateljeva slaba stran, da svoje nazore premalo poudarja; vse kaže, da je zatopljen bržkone v dramatiko.

Severus.

»**Slike iz svjetske književnosti.**« (Konec.) Jednakih nekoliko čudnih stvari bi mogli še več navesti. Pisatelj je pokazal sam s svojim vzgledom, da je tuji duh hkrati čuden in neumeven duh, ki ne prija domačemu okusu.

Vendar trdimo, da je treba za razvoj domačega slovstva ozirati se tudi na tuja slovstva, a previdno. Treba je iz tujih proizvodov skrbno izbirati, čistiti, treba jih je vsaj nekoliko podomačiti, potem se obogati domače slovstvo. Pred vsem treba gledati, ali so dela pisateljev tudi v нравnem zmislu dobra, ne pohujšljiva. Bodi lepa pisateljeva oblika, ako je pa vsebina izpodtakljiva in kvarljiva, rodoljub in človekoljub je ne more priporočati nikomur, najmanj svojemu narodu in njega mladini.

Naj se sklicujejo na »nove ideje«, »nove struje«, napredek, slobodo itd. kolikor drago: nikdar nas ne smejo omamiti s tem, da so nove. Dovolj je znano, da je prav ona struja, katero pisatelj tako vneto govori, prinesla Evropi mnogo zla, mnogo nesreče. O tem bomo še pisali.

A kritika je že preveč narasla. Nismo hoteli grajati opisovanja »svjetske književnosti« v obče, ampak opozarjati smo hoteli, da v takem duhu pisana zgodovina ne more koristiti narodu. »Hrvatska Matica«, ki izdaje knjige v toliki množini, naj bode izbirčna in pazljiva v takih početjih. Ona naj goji domače slovstvo, podpira naj izvrsta dela, in če sprejme ali priporoča kaj tujega, naj bode tisto dobro po vsebini in obliki. Zato dal Bog, da bi se zvrševala v pravem duhu ona misel, katero izraža predgovor: »Matica Hrvatska« želi, koliko bude mogla, i toj nevolji doskočiti izdavanjem znamenitih pjesničkih djela modernih u hrvatskom prievodu.«

Dr. Fr. L.

»**Crte o magnetizmu i elektricitetu.**« Napisao Oton Kučera. Sa 196 slika. 8°. Str. 381. Cena 2 gld. 80 kr. — Ta knjiga je 16. v vrsti »poučnih knjig« »Matice Hrv.« Nekaterе izmed dosedanjih knjig so res vzorna dela v poljudnem znanstvenem slovstvu. Isto smemo reči tudi o teh »Crtah«. Pisatelj sam pravi, da je tu »učinjen pokus i najeksaktniji dio prirodne znanosti — fiziku — zaodjeti ruhom toliko popularnim, da se na rezultatima njezinim može nasladjivati svaki naobraženi čovjek, ako mu i nije bilo prilike, da se odprje bavio tom naukom.« Čisto vedo torej spraviti v poljudno obliko — za to se je trudil pisatelj, in sicer trudil z najboljšim uspehom. Obdelal je v obširni knjigi vse važne pojave, priprave in stroje, v katerih deluje magnetična ali električna sila. Pa vse razkladanje in pojasnjevanje je vseskozi umevno in lahko, hkrati še mično, ker je pisatelj prav umno vpletel razne drobnosti, zgodovinske podatke in celo šaljive opazke, ki so kakor sol v celotnem

spisu. Da čitatelj, ki nima v roki knjige, vsaj nekoliko spozna njeno razredbo, podajemo tu glavne oddelke: I. Heraklov kamen, elektron i umjetni magneti. II. Zemlja kao magnet. III. Temeljni električni pojavi. IV. Električni strojevi i Leydenska boca (steklenica). V. Elektricitet u zraku. VI. Veliki obret Galvanijev i Voltin. VII. Učinci galvanske struje (galv. toka.). VIII. Današnja vrela (izviri) galvanskih struja. IX. Električna razsvjeta. X. Električni telegraf. XI. Telefon i mikrofoni. XII. U galvanoplastičkoj radionici (delalnici). XIII. Elektricitet namjestnik pare. XIV. Razne uporabe elektriciteta.

Kako vrlo je ustregla Matica Hrvatska svojim členom s to knjigo! Kdo ne vé, da si je dandanes električna sila skoro izmed vseh sil — razven parne sile — pridobila največ veljave in da bode skoro gotovo v bližnji prihodnosti do cela preustrojila naša navadna orodja, zlasti razsvetljavo in pa gonilne stroje! Za telefonom se nam napoveduje še telefot, t. j. priprava, s katero se bodo svetlobni učinki dali prenašati in sporočati v daljavo tako, kakor dandanes človeški in muzikalni glasovi. Vsak izobraženec, ki ni strokovnjak, želi kaj vedeti o električnih pojavih in strojih. Gospod Kučera je pa tudi do cela kos tej nalogi, in le želimo, da bi se lotil na jednak način obdelovati še druge prirodoslovne stroke. Omenjamo naposled, da je oblika knjige elegantna, da so tudi slike većinoma prav lične, in kar je glavno, jasne in poučne. Toliko zadostuj o tej knjigi! Naj nam nihče ne zamerja, ako ne govorimo o posamnostih.

RUSKO SLOVSTVO.

Črtice o Gončarovu in Kojaloviču.

(Poroča P. P.)

V poslednjih mesecih preteklega leta je izgubil ruski narod več mož, ki so se odlikovali v leposlovju in znanosti. Natančneje opišemo pisatelja Gončarova in učenjaka Kojaloviča. Ako nam ni prezreti plodovitega znanstvenega delovanja Kojalovičevega na zgodovinskem polju, koliko bolj moramo opozoriti na Gončarova, ker je s tem pisateljem izgubil ruski narod jednega izmed zadnjih zastopnikov starih romanopiscov!

Izmed živečih ruskih pisateljev sta vzbujali v zadnjih letih posebno zanimanje dve imeni, Tolstoj in Gončarov, ki sta bila ruskemu narodu prava genija; narod upa, da bodo nadomestili pokojnega priljubljenega pisatelja »Oblomov-a« novi novelisti, kakor Čehov i. dr.

Število slovstvenih proizvodov Gončarovovih sicer ni veliko; vse pa, kar je spisal, bilo je dragoceno in temeljito, polno mislij ter je pričalo o natančnem opazovanju; vnanja oblika je bila popolna, njegov zlog je pisateljem vzor, zato pa tudi vsakdo z veseljem čita njegova dela.

Vendar lahko po pravici trdimo, da daje razmerno največ užitka izmed vseh spisov »Literaturny večer«. Ta spis ne vzbuja zanimanja le onemu, ki se natančneje bavi z raznimi tokovi v slovstvu, temveč istotako zanima vsakateraga, ako je njegovo znanje tudi le poprečno ter čita knjige le iz veselja do branja. Omenjeni spis

ne obsega sicer nobenega romantičnega dogodka, marveč je razprava, kjer razlaga pisatelj svojstva dobrega novelista sploh; toda oblika, v kateri to snov razpravlja, je tako gladka, mična in prosta, da umovanje v razpravi niti najmanje ne oplaši čitatelja.

Pripoved »Literaturny večer« je tudi zato pomenljiva, ker podaja nekakšen vzorec, po katerem se je Gončarov ravnal v svojem slovstvenem delovanju. Da ni ostal v resnici, v svojih spisih, vedno popolnoma isti teoretik, kakor govori tako mično v osebi glavnega junaka omenjene povesti, bilo je pač razlog težko izpolnjevanje teorije v dejanju. Mnogo je pa potrjeval tudi v dejanju, izkušal vedno risati plastične, istinite slike in pred vsem ohranjevati jedrno idej v vsakem romanu. Pa oglejmo si ta pisatelj »literarni večer!« Pri nekem častilcu lepih umetnostij, Petroviču Uranovu, zbrala se je na povabilo ne preobilna družba, da bi čitala roman, ki še ni bil natisnjen. Zbrani so bili večinoma znanci pisateljevi, člani raznih krogov. Med njimi je bil tudi neki Krjakov, nov gost v tej družbi.

Pisatelj je hotel roman sam prečitati. Zato se razvrsté gostje okrog njega, in on jim čita. Ker pa temu Gončarovovemu spisu ni namen ta roman, zato so opisani le glavni prizori. Ko prečita pisatelj svoj roman, poslovi se od družbe, drugi gostje pa ostanejo ter gredo v drugo dvorano k večerji. Pri mizi se prične razgovor o prečitanem romanu, to je bil glavni namen spisa. Poglavje »Užin« je torej glavni del Gončarovove povesti.

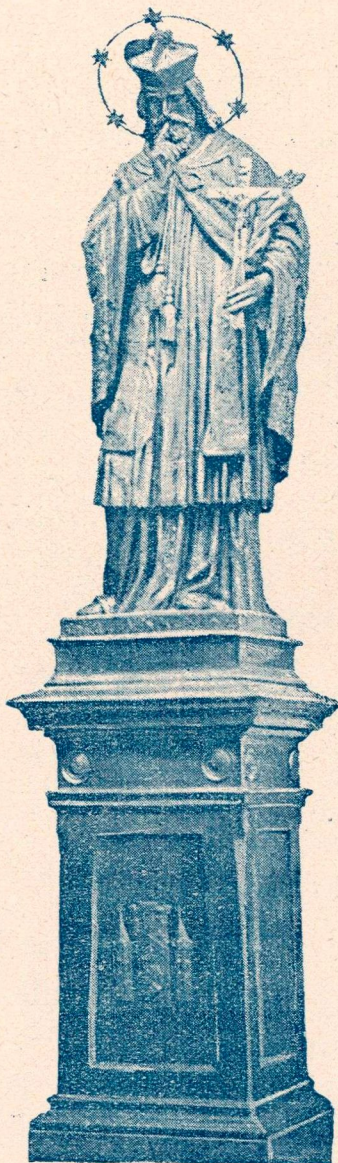
Med tem razgovorom pri večerji imajo vsi gostje svoje oko obrnjeno na gosta Krjakova, ki jim je bil doslej neznan. V svojih razgovorih se razodeva brezpogojnega nasprotnika sentimentalnosti, laskave hlimbe in bombastične aristokracije. V družbi prečitani roman je bil sestavljen popolnoma, kakor vsakdanji romani. Uloge imajo sami grofje in komtese, napolnjen je bil z raznimi ljubovanji, rotitvami: francoski izrazi »Ou donc? Merci« itd. so bili nakopičeni. Nekateri gospice onega kroga so bile seveda kar očarane od čitanja; romana niso mogle dovolj hvaliti, le »c'est joli, très joli!« so ponavljale. To je bilo resnicoljubnemu Krjakovu naposled le preveč; brez ovinkov je pričel pošmešljivo častitati salonskim damam, češ, da imajo tako dober in natančen okus za slovstvo. Vsi so se sedaj zanimali za Krjakova. Segli so še drugi v pogovor. Razna mnenja so se razodevala o tem, kaj je bistvo romana, kako je sestavljati dobre povesti, kako izbirati snov.

Krjakov odgovarja in vprašuje včasih osorno, govori vedno naravnost ter se ne hlini nikomur. Nekaterim gostom to pač ne ugaja, ter se izražajo o njem — v tuji francoščini —: »Dieu! Voilà un ours mal léché!« (Bog! To je slabo izvežban medved!)

Krjakov je po svojem govoru demokrat, zahteva resnici primerno opisovanje prizorov v noveli, nasprotnik je vseh sanjarskih in svetobolnih povestij in prijatelj zatirancev. Sčasoma

spoznajo gostje njegovo odkritosrčnost, radi česar ga tudi drugače sodijo, pri slovesu se celó lepo pomenkujejo z njim. Brez pomena tudi ni, kako se je poslavljajal od dekllice Liline, ki se je tudi vtikala kot njegova nasprotnica v razgovor. »Zdravstvujte, gospica«, pravi Krjakov, »tudi na vas nisem hud; glejte, kako sem dober! Izkažite sedaj tudi vi svojo naklonjenost! Podajte mi roko v slovo! Brez strahu, saj ne grizem!« Vsi so ja pogledovali zvedavo in smehljajoč se. Lilina položi boječe svojo roko na njegovo dlan, posebno, ko ugleda, kako je fina njegova roka in kako je bila lična naročka, ki je bila pod rokavom. »Torej niste hudi name?« pravi Krjakov, držeč njeno roko v svoji. »Ne, niti najmanje«, odgovori ona. — »Prav! Pa kako dična je, gospica, vaša roka! Tako pravilna, lična... Le preveč pomehkužena!... Jaz poznam roko, ki je tudi taka, le da ni videti tako nežna; ta tudi dela z iglo, včasih tudi kuha, ima opravka z otroki!« — »Čegava je torej ta srečna roka?« pozvedava Lilina. »Moje žene«, odgovori Krjakov in zapusti dvorano. — Različno se izražajo sedaj o njem. »Kakšen je! A!« čuti je od vseh strani. »Mais c'est une horreur! c'est une peste!« — »Nasprotno, krasno!« misli drugi. — »L'ours! Ah, quelle horreur!« — »Meni se pa zdi, da je prav možak.« — »Kako omikan!« — »Izgubljeni sin!« — »Zame skrivnost!« pravi zopet drugi. — V tem okvirju je povest »Liter. večer«. Ni težko spoznati, da je opisan Gončarov sam v osebi Krjakova.

Ivan (Aleksandrovič) Gončarov je bil rojen l. 1812. v Simbirsku. Njegov oče je bil bogat kupec. Ker je umrl v tretjem letu Ivanovem, bil je sin nadalje odgojevan pod nadzorstvom materinim. Pozneje je bil poslan v zaseben zavod blizu Simbirska, kjer je imel priliko natančneje seznaniti se z ruskim in vnanjim slovstvom. L. 1831. se je vpisal za slušatelja modroslovnega oddelka na moskovskem vseučilišču. Tu je poslušal predavanja slavnih profesorjev, kakor Pogodina, Nadježdina, Kačenovskega i. dr., kar ni malo vplivalo na njegov razvoj. (Konec.)

Kip sv. Janeza Nep. v Loki. Izdelala I. Grošelj in L. Tratnik. (Po fotografiji.)

Narodne stvari.

Učimo se jezika od naroda!

(Priobčuje Jos. K.)

(Dalje.)

Gnilâv, i = gnilo sadje; zelenjâv, i = nezrelo (še zeleno) sadje; praznjâv, i = praznota, praznina.

Samosvôjec, jca = »sam svoj« človek, kateri se za druge ne meni dosti, nego le sam zase; odurnejša beseda za isti pojem je: »samorô, a«.

Zmolklîna, e = zmolklost, hripavost: zmolkel sem; ne vem, kako bi pregnal zmolkino.

Prepît, a, o: ves prepit je, ko preveč pije, pijanec! zato je tudi hitro pijan. — »Prepita« je tudi cev pri pipi: vsa napita móče.

Kâzen, kazân, zna, o = skvarjen; n. pr. krompir, kostanj.

Skòk, skóka: »debela kratka kača, kakor kak óselnik, zelo huda; brlizga; kamor se nameri, če kak voz ali kaj drugega pride mimo, ne ustavi se, ampak kar naravnost skozi gre. Rdeč greben ima.« Nekateri govoré, da bi bil to modrás.

Glâditi, im: materina mati je zelo »gladîla« in otroke stradâla = bila je »gladóvna«, »sílna« (gov. siuna) = skopa.

Kúha, e = 1. kar se kuha za ljudi: Prinesel sem v malin »za kuho«, a jutri prinesem »za krûh« = prinesem »kruhovec« = meh žita, iz katerega moke bomo spekli kruh; 2. kar se kuha za živino: zlasti repa in korenje: nimam nič več kuhe za svinje; 3. kuhanje žganja: mati so pri kuhi = ali samo so tam, kjer kuhamo žganje, ali pa je sami kúhajo. (V Črnem Vrh nad Idrijo pomeni »kuha« zelje, repo in korenje [ne krompirja] tudi kot človeško jedilo. Uredn.)

Stân, a: srajca ima »rokâva« in stân; a krilo (kiklja) ima nad pasom samo stan.

Krívci, ev = péra, pér = kriva peresa za klobukom, s katerimi mladeniči kličejo »na korajžo«.

Motíčica, e = pralica, orodje, katero potrebujejo plevce pri pletvi.

Žebník, a = mal sveder, s katerim prej prevrtaš desko itd., da lože zabiješ potem vanjo žebelj.

Stâvek, vka (prosà) = deset prosenih snopov skupaj: kakor »kópa« = štiri bobi itd.

Vějnik, a: hrastom in nekaterim drugim drevesom, ki imajo za to pripravno listje, obsekajo se drobnejše veje, povežejo se v snope in posuše, da jih po zimi smučejo in listje zrežejo mej rézanico za živino. (V Črnem Vrh pravijo »vejnik« butari, ki se nese v cerkev na cvetno nedeljo, in pa stroju, s katerim se veje žito. Uredn.)

Tolkáč, a = kol, spodaj precej debelejši nego zgoraj, s katerim se mečkâ in tolče kuhana repa itd. za prašiče.

Črnilo, a = tekočina, s katero se črniijo in snažijo črevlji.

Pri pólti odrezati vejo = prav pri deblu; pri pólti odsekati drevesce = prav pri tleh (izgov. se: prpóud).

Opletje, a = kar je spletenega pri košu.

Kóbel, kóbla = konec črešnjeve vejice z vejčicami in listjem, polne črešenj.

Česúlja, e: isto, kar kóbel, samo brez sadú. »Česulj mi ni treba metati dôli; vrzi mi rajši kak kobel!«

Múhovnik, a = branilo, s katerim se maha med jedjo nad sklêdo, da ne silijo muhe vanjo.

Ogrâd, áda = prostor poleg hiše (»na manjših durih«), kamor se mečejo smeti in druga taka »šára«.

Jábolčnik, a = neka jed: dadó se kuhati olupljeni jabolčni krlji; ko zavrè, »pristávi« se moka, t. j. odlije se nekoliko kropa, in na vrh se dá nekaj moke; potem se še malo pokuha, potlej zmečká, da je nekaka »mêdli« podobna jed (malo manj gosta, nego je »mêšta«); »hrúševce, vca«: če dadó kuhat namesto jabolk hruške, »česšpovec«: če česplje (pri nas jim pravijo »češpe«), a »zvížgovce«: če »češpovci« (= neka vrsta

čespelj, katerih meso se prav pečke drži); a »čežána, e« = zmečkani kuhani jabolčni krlji brez močne primesi.

Zvrhan, a, o: posoda je zvrhana = »zvrhano polna«, če je tako polna, da stoji vsebina više nego nje stranice, še malo vrh nje.

Prékopa, e = »vodotòč«, po katerem je voda napeljana, n. pr. na kak málin.

Mesaríca, e = sekira, s katero pobijajo živino. (Dalje.)

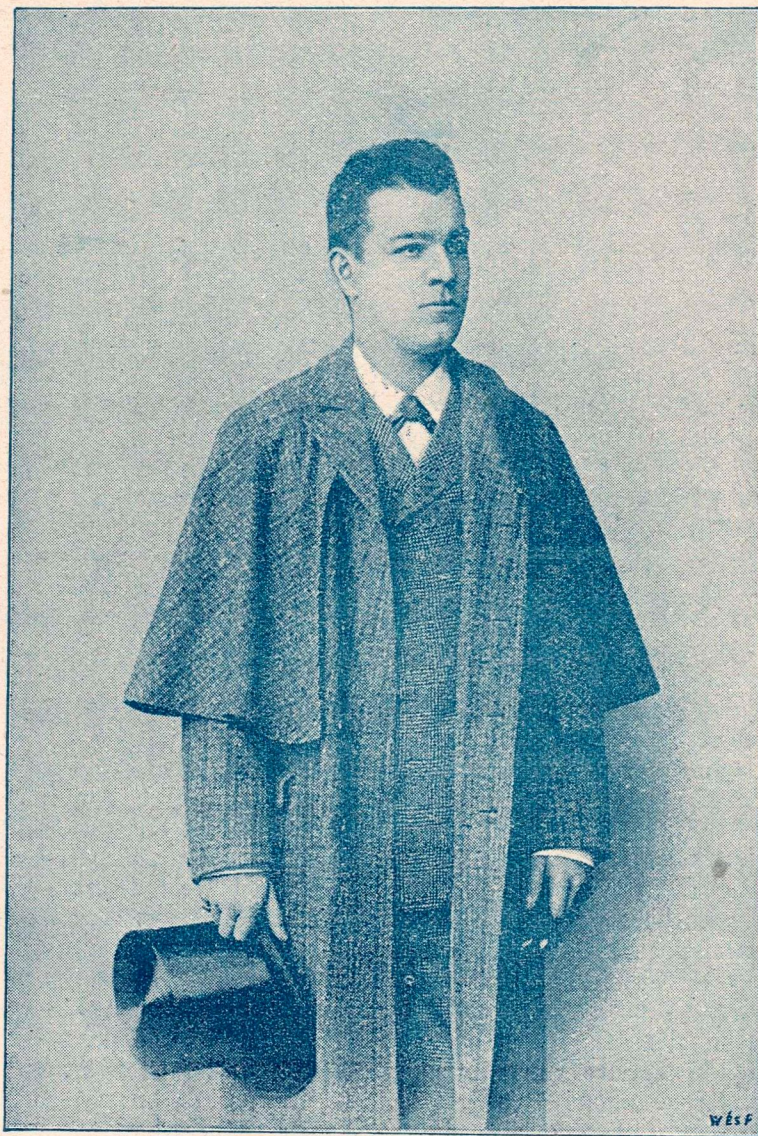
Razne stvari.

Naše slike. Josip Juraj Strossmayer (str. 241). Slavni djakovski škof, hrvaški domoljub in mecenat je našim čitateljem vsaj po imenu dobro znan. Morebiti objavimo o drugi priliki obširen življenjepis, za sedaj omenjamo le ob kratkem glavne podatke iz njegovega življenja. Rodil se je l. 1815. v Oseku, tukaj hodil v gimnazijo, stopil v djakovsko semenišče, v Budapešti postal doktor bogoslovja in modroslovja, deloval v dunajskem Avguštimeju in bil imenovan l. 1850. škof djakovski. Hrvaški domovini je storil za prosveto toliko, da so skoro vse novejšje ustanove (akademije, vseučilišče) njegovo delo. Strossmayer je tudi v tujini veljaven mož, na katerega se ozirajo največji sedanji državniki. — Miečislav kardinal Ledóchowski (str. 265). Tu podajemo čitateljem sliko Slovana, ki je v cerkveni časti sedaj prvi za svetim očetom, Poljaka, kardinala Ledóchowskega, prefekta Propagande. Propaganda se imenuje oni oddelek v najvišji cerkveni vladi, ki se peča z razširjanjem svete vere in vodi katoliške misijone. V Propagandi so kardinali in prelati in imajo za misijonske dežele skoro popolno in vso cerkveno oblast. Iz tega razvidimo, da je sedanji poljski kardinal res nekaj mali papež, in veseliti nas mora, da je sveti oče na tako odlično mesto postavil moža, ki ni Lah po rodu, ampak Slovan, s čimer je počastil h krati slovanske narode. — Sedanji predstojnik Propagande se je porodil dné 29. oktobra l. 1822. v Sedomirskem, v vasi Górki pod Klimontovim. V 18. letu je oblekel v varšavskem semenišču duhovsko suknjo, dve leti potem šel v Rim, kjer ga je papež Gregor XVI. sprejel v duhovsko diplomatično akademijo (Accademia dei nobili ecclesiastici). L. 1845. je bil nastavljen za kapelana v lateranski baziliki. Tukaj se je bavil med drugim tudi s poučevanjem revnih in zamenarjenih otrok. Papež Pij IX. ga je imenoval za svojega domačega prelata in poslal l. 1851. kot avditorja nunciature v Lizbono. Tu si je pridobil toliko zaupanje svojih prednikov, da ga je poslala rimska stolica v republiko Santa Fè

de Bogota, kjer so bili začeli stiskati katoliško cerkev. Dasi je bil mladi Ledóchowski v smrtni nevarnosti, vendar je vstrajal tam pet let. Povrnivši se v Rim, bil je l. 1861. povzdignjen v škofovsko čast, z naslovom nadškofa tebanskega, in poslan kot nuncij v Belgijo. L. 1866. pa je bil imenovan za nadškofa gnezenskega in poznanskega na pruskem Poljskem. Ko so oholi Prusi po zmagah nad Francozi s silo postopali proti katoliškim duhovnikom, moral je Ledóchowski celó v ječo. A sveti oče ga je imenoval za kardinala l. 1875. in odtlej biva v Rimu. Kot kardinal je opravljal važne službe, dokler ga ni po smrti kardinala Simeoni-ja postavil letos sveti oče za predstojnika Propagande. Naši čitatelji pozdravljajo pač z veseljem ljubeznivega 70letnega starčka na tako odličnem mestu in mu želé, naj bi se njegovo misijonsko delovanje razširilo daleč na vse strani sveta. — Železniki (str. 272). Kakor Konjice in Železnike, tako bomo opisali še razne druge slovenske kraje. Vljudno prosimo, naj nam pošljejo prijatelji tega domoljubnega dela slike slovenskih krajev itd. in nam preskrbé natančne pa mične opise. — Trebnica (str. 279). Ta slička je posneta po sliki v neki knjigi; zaradi tega nima lepše oblike, kakor bi jo lahko sicer imela. — Sv. Janez Nepomučan (str. 285). Naša slika nam kaže soho sv. Janeza Nepomučana, katero je oskrbel za olupšavo loškega mesta vneti loški mestni župnik, g. Iv. Tomažič. Postavili in blagoslovili so soho v nedeljo, dné 15. p. m. prav slovesno. Zvršil jo je po modelu znanega spretnega podobarja I. Grošlja iz Selc na Gorenjskem domači izdelovalec cerkvenega orodja, g. Leopold Tratnik, iz pobrakrenega cinka jako natančno in lepo. Visočina sohe je 1.60 m, s podstavkom pa nad 3 m. Slovesnost blagoslovljenja se je vršila ob lepem vremenu prav sijajno; pobožnega ljudstva iz Loke in okolice se je kar trlo, tudi iz Ljubljane in drugih krajev je dospelo nekaj občinstva. — Z veseljem pozdravljamo in čitateljem kažemo delo obeh domačih mojstrov. Prosimo prijatelje, naj nam vselej poročajo o takih delih.

Josip Karol Tertnik se je porodil l. 1867. v Ljubljani. Že zgodaj je vzbujal s svojim krepkim glasom občno pozornost, zato so mu vsestransko svetovali, naj se posveti opernemu petju. Tertnik je pričel pevske študije ter se je najprej nekaj mesecev šolal pri prof. Gerbiču v Ljubljani, potem pa dve leti in pol (1888—1890) pri prof. Levu v Pragi; v tamošnjem »Nar. divadlu« je tudi z najboljšim uspehom 2. novembra leta 1890. prvič javno nastopil kot »Manrico« v Verdijevi operi »Trubadur«. Začetkom l. 1891. pa je šel naš rojak na Dunaj, da se ondi nadalje izobrazí v svoji stroki in izpopolni pri slavnem laškem tenoristu in komornem pevcu F. Mancio-tu; veliko dušen podpornik mu je bil znani mecenat grof Nik. Esterházy. Tertnik ima izredno krasen junaški tenor, jako močan in obsežen, ter ga tudi obvlada s čudovito spretnostjo in umetniško dovršenostjo; posebno pa moramo omeniti, da se je naš pevec na Dunaju priučil onemu predivnemu »bel canto«, ki ga dandanes žal nahajamo le še malokje. Lahko torej trdimo, da Tertnika dičijo vse one lastnosti in sposobnosti, po katerih bode lahko slovel kot pevec in umetnik ne samo v svoji ožji domovini, marveč tudi daleč po širokem svetu. Na Dunaju je naš rojak prvič javno nastopil 4. januarja t. l. pri koncertu svojega učitelja v Bösendorferjevi dvorani. Naš umetnik je dosegel ob tej priliki krasen uspeh; tudi ostri Dunajčani so se izrazili o Tertniku jako pohvalno in laskavo, imenujoč njegov glas na pr. »einen glänzenden Schatz«, »phänomenale Kraftstimme« itd. Dne 12. marca t. l. pa je Tertnik pel pri koncertu »Glasbene Matice« v Ljubljani. Bil je to njegov prvi javni nastop v domovini, odkar je šel na sedanjo umetniško pot; nam vsem pa je še v živem spominu veliki uspeh, ki ga je tudi tukaj dosegel s svojim zares krasnim petjem. Ne samo, da je njegov glas jako obsežen, marveč tudi nenavadno

krepak. Čudili smo se, da se ni utrudil s petjem, ko občinstvo ni nehalo s ploskanjem pozivati ga zopet in zopet, naj dodá še kak spev temu, kar je bil ravno dovršil. Živo smo uverjeni, da mu bode še lepa bodočnost. Tertnik je stopil sedaj s preugodnimi pogoji v dvorno gledališče velikega vojvode badenskega v Mannheimu. Naše najboljše in najsrečnejše želje bodo spremljale mladega pevca-umetnika vsigdar tudi po daljni tujini!

Josip Karol Tertnik, dvorni operni pevec.
(Po fotografiji.)

Znameniti grobovi.

Dne 19. decembra pret. l. je umrl v Dunajskem Novem Mestu nagle smrti **Radivoj Poznik**, c. kr. inženir. Porodil se je v Kropi l. 1849. Dovršivši odlično ljubljansko realko in tehniko v Gradcu je vstopil l. 1873. kot praktikant pri stavbenem uradu c. kr. deželne vlade kranjske v Ljubljani. Kmalu potem je bil premeščen v Krško, a za časa nemško-liberalne vlade je moral, ker ni hotel zatajiti svoje narodnosti, iz domovine v Krems, od tod na Dunaj in potem v Dunajsko Novo Mesto. Bil je vse svoje življenje navdušen narodnjak. V Gradcu je osnoval literarno zabavno društvo »Vendija«, kateremu je bil prvi predsednik. Leta 1879. je izdal »Slavjanski Almanah«, zbirko slovstvenih del v vseh slovanskih jezikih. A že drugi letnik je bil zaplenjen, in Poznik je radi tega mnogo pretrpel. Naperjena je bila proti njemu celó

disciplinarna preiskava radi neke narodne maloruske pesmice. Nabral je baje tudi mnogo slovenskih narodnih pesmij, katere so pa še v rokopisu.

26. januarja t. l. je umrl v ljubljanski civilni bolnišnici **Ivan Železnikar**, urednik »Slov. Naroda« in »Brusa«. Porodil se je 28. dec. 1839 v Stiški Vasi pri Cerkljah na Gorenjskem. Pisal je za razne časnike leposlovne in poučne spise; izdal je »Pezmarico« in I. zv. »Zarnikovih zbranih spisov«. — Našemu listu je bil oster nasprotnik in ga poprijemal šaljivo in resnobno. Bog mu daj večni mir!

Slovenskim pisateljem in bralcem.

(Dalje.)

Ko sem govoril poprej o vsebini, zdelo se je, da mi je oblika le postranska stvar. Naj povem zatorej poleg poprejšnjih razlogov še nekatere druge, iz katerih se razvidi važnost oblike.

Morebiti je dobra in resnična misel, ki jo imamo v glavi, a lepa je še-le potem, ko smo ji dali obliko. Vsebina sama za-se niti biti ne more, treba ji je oblike, kakor tudi oblika ne more biti sama za-se brez vsebine. Oblika se združi z vsebino tako tesno, da se premeni tudi misel ali ideja sama, ako se premeni njena oblika. Oblika naznanja, je-li vsebina važna, potrebna, znamenita, ali ne; oblika jo priporoča, ali ji pa škoduje; oblika lahko hvali vsebino, ali jo pa graja. Oblika dela vsebini pot do čitatelja, odpira pri čitatelju vrata uma in srca, pripravlja in vnema ga za vsebino, dela mu vsebino okusno in prijetno, ali pa narobe. Oblika stori tudi, da ostane vsebina spisa čitatelju lože in boljše v spominu in v srcu, da, v nekaterih ozirih je vsebina popolnoma odvisna od oblike, in sicer zato, ker je oblika vsakomu takoj očitna in vidna, vsebina pa se povzame še-le polagoma iz nje.

Iz tega je pač jasno, da je oblika v vsakem spisu res bistvena stvar, in da greši torej zoper bistveni red, kdor zanemarija obliko. Pojasnimo to z vzgledom! Duša je neumrljiva: ta misel, ta resnica je vsekako lepa vsebina za kak spis. A vsebini treba oblike. Recimo, da bi

jo obdeloval pesnik — kar bi se dalo storiti — obdeloval pa v suhih, slabih, mrtvih kiticah, v nerodnem jeziku: koga bi razveselila, koga bi prepričala taka pesem? Ali postavim, da bi kdo spisal modroslovno razpravo v trdem, po nemškem duhu prikrojenem jeziku, da bi bilo treba spis sproti prelagati še-le v nemščino, ko bi ga hotel umeti, in potem pri vsakem stavku misliti še četrť ure, kaj se je zljubilo pisatelju izreči: koliko materijalistov bi izpreobrnil tak spis? Ali bi ne dajal pisatelj svojemu predmetu samemu slabega spričevala, ali ne bi vsak čitatelj mislil slabo o trditvi, ki ima tako nerodne razloge ali zagovore?

Drug vzgled! Dva pisatelja pišeta povesti: prvi piše poštene in poučne stvari, katere bi lahko blažile srce in razširjale spoznanje, drugi pa nenravne in malovredne izmišljotine, ki dražijo čutnost, budé strasti in zatirajo plemenito mišljenje čitateljev. Toda prvi piše v dolgočasni obliki, njegovi junaki govoré več strani dolge govore o krepostih in njih vrednosti, jezik je vrhu tega neopiljen, pisava zastarela; a drugi zna pisati zanimivo, rabi dobre primere, laska se čitatelju, rad porabi nepričakovane skoke, dobro se mu podajo dovtipi — skratka, prijetno je, kadar čitaš njegove spise, ako tudi nisi zadovoljen z vsebino. Zato segajo kupovalci knjig po spisih poslednjega in ne prvega pisatelja.

(Dalje.)

»**Prodana nevesta.**« V 8. dan majnika se je predstavljala v »narodnem divadlu« v Pragi v dvestotič Smetanova znana opera »Prodana nevesta«. Prva predstava je bila l. 1866., stota 1882. l. »Prodana nevesta« je najpriljubljenejša češka opera; in gotovo je umestno, da seznanimo slovensko občinstvo vsaj nekoliko s skladateljem in njegovim delom.

Friderik Smetana se je porodil dné 2. marca l. 1824. v Litomislicah in se pokazal že v zorni mladosti izbornega pianista. Dokončavši teoretične glashbene nauke, postal je koncertni vodja cesarja Ferdinanda, šel pozneje kot voditelj filharmoničnih koncertov v Gothenburg, postal l. 1866. prvi kapelnik deželnega gledališča v Pragi. Doletela pa ga je ista nesreča, kakor velikega glasbenika Beethovena, — oglušil

je popolnoma ter bil radi tega prisiljen, da je odložil voditeljstvo; odtlej je živel v Pragi kot skladatelj muzikalnih del. Umrl je dné 13. maja l. 1884. Njegove skladbe so se priljubile Čehom, razširile pa so njegovo slavo tudi po vsem izobraženem svetu. Najznamenitejše njegove opere so razven »Prodane neveste« še: »Braniboři v Čechach«, »Dalibor«, »Hubička« (Poljub) in »Libuše«.

»Prodana nevesta« je komična opera v treh dejanjih. Obseg je na kratko ta: Mařenka Krušinova ljubi Jenika, vrlega mladeniča, o katerem pa nikdo ne vé, odkodi je prišel v vas; a sedaj jo snubi Kecal za Vaška, mlajšega sina statkarja Miche; saj so jo Mařenkini stariši zaobljubili Michinemu sinu, a to more biti le Vašek, zakaj starejši sin se je izgubil že pred

Stare maloruske noše: 13. in 14. Plešoči maloruski ženski. — 15. V zimski opravi.

več leti od doma. — Mařenka se snide s slaboumnim, jecljajočim Vašekom ter mu pripoveda, kako ga ljubi neka neznanka, tako, da se Vašek odreče nevesti Mařenki. Kecal pa odkupi od Jenika Mařenko za 300 zlatov ter dobi od njega pobotnico, da jo je prodal kot nevesto Michinemu sinu. — V vas pridejo glumači. Služabnik, ki je imel predstavljati medveda, opil se je do nezvesti, ter tako onemogočil glavno točko vsporeda, da je ni prevzel Vašek, ki misli, da je glumačica Esmeralda ona neznanka, ki ga ljubi. Mařenka, užaljena od Jenikove kupčije, utolaži se še-le, ko se ta izpriča za Michinega sina, ter mu podá roko, a Vašek se je osmešil, zbežavši v medveda preoblečen in oplašivši vso vas, ter onemogočil za ženina.

Krasna godba. polna narodnih motivov čeških in bogata uprizoritev, operi prideljeni trojni balet,

ki pa je z njo v bistveni zvezi, vse to združeno z istinito dobrim libretom, je pripomoglo, da se je razširila ta opera. Vendar je bila iz početka zložena le kot spevoigra, še-le od l. 1871. sèm se predstavlja v novi obliki (prvič v Petrogradu l. 1871.), kjer se je proza povsod umaknila vezani besedi, ter opera sploh bila pomnožena z novimi spevi in v obče predelana.

Izvestno ni zamudil noben Slovenec prilike, ako je obiskal praško razstavo v prošlem letu, seznaniti se s tem delom. Letos bode prvi teden v juniju v gledališki razstavi dunajski igralo osobje »narodnega divadla« ter poleg drugih oper predstavljalo tudi »Prodano nevesto«. Priporočali bi svojim rojakom, ki nameravajo obiskati to razstavo, da, ako mogoče, uravnajo svoj odhod tako, da jim bo mogoče prisostovati češkim predstavam.

Prostoslav.

